

Включає інформаційно-аналітичні та навчально-методичні матеріали з питань навчальної і методичної роботи в процесі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах ДСНС України

Для науково-педагогічних і практичних працівників ДСНС України

Редакційна колегія:

В.П. Садковий, к.психол.н., професор
О.О. Назаров, к.психол.н., професор
Ю.В. Уваров, к.т.н., доцент
О.А. Стельмах, к.т.н., доцент
Л.М. Куценко, д.т.н., професор
О.В. Рябініна, д.філос.н., професор
В.В. Асоцький

Відповідальний за випуск –
В.В. Асоцький
(057) 704 – 14 – 32

Редактор – К.В. Хорошилова

Бюлетень рекомендовано до друку методичною радою Національного університету цивільного захисту України. Протокол №1 від 19.09.2013

**БЮЛЕТЕНЬ
НАУКОВО-
МЕТОДИЧНОГО
ЦЕНТРУ
НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ
ДСНС УКРАЇНИ
№ 21-2013**

ЗМІСТ

<i>Бетін В.І.</i> Професійна компетентність педагога.....	4
<i>Білан Н.М., Стець М.М.</i> Пріоритетні напрями навчально-виховної роботи при підготовці кваліфікованих робітників за професією «пожежний-рятувальник».....	6
<i>Боснюк В.Ф.</i> Особливості та проблеми викладання навчальної дисципліни «Математичні методи в психології» курсантам та студентам ДСНС України..	8
<i>Булах А.П.</i> Напрями роботи науково-методичної ради щодо удосконалення навчально-виховної роботи з дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист».....	12
<i>Голінська О.К.</i> Формування знань із безпеки життєдіяльності під час проведення педагогічної практики за допомогою проектних технологій.....	18
<i>Гончарук В.О., Стець М.М.</i> Можливості впровадження інноваційних методів під час професійно-технічного навчання пожежних-рятувальників...	20
<i>Гузенко В.А., Приймаков А.Г., Соколов Д.Л., Грінченко Є.М., Камардаш О.І.</i> «Аварійно-рятувальна, інженерна та протипожежна техніка» з позицій сучасного погляду трибофатики.....	23
<i>Іванкін М.О., Єфремова Н.Л.</i> Підходи до освіти дорослих у системі функціонального навчання.....	25
<i>Ільницька І.М.</i> Дистанційне навчання як одна з нетрадиційних форм організації навчального процесу.....	29
<i>Єфремова Н.Л.</i> Робота центру над єдиною методичною темою.....	32
<i>Єфремова Н.Л., Трушина Т.Д.</i> Стрес у педагогічній діяльності.....	35
<i>Кирилюк С.В.</i> Мотивація особистості як одна зі складових якісного відбору в системі підготовки кадрів для рятувальних служб.....	38
<i>Нетребенко А.Ю.</i> Забезпечення продуктивності групового заняття в системі функціонального навчання.....	43
<i>Присяник Н.С.</i> Лекторська майстерність викладача як необхідна умова забезпечення результативності навчально-пізнавальної діяльності слухачів...	47
<i>Шароватова О.П., Васюков О.Є., Белан С.В.</i> Роль профорієнтаційної роботи у забезпеченні ринку праці прогресивними фахівцями.....	50
<i>Шиленко Є.О.</i> Технологія застосування сучасних інформаційно-комунікативних засобів навчання на обласних курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів.....	57

Бетін В.І., викладач навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА

Поняття "компетентність" (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі.

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста. Під професійною компетентністю педагога розуміють його особистісні можливості, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання. Зміст психолого-педагогічних знань визначається навчальними програмами. У свою чергу психолого-педагогічна підготовленість складається зі знань методологічних основ і категорій педагогіки; закономірностей соціалізації і розвитку особистості: суті, цілей і технологій навчання та виховання; законів вікового анатомо-фізіологічного і психічного розвитку людини. Вона є основою гуманістично-орієнтованого мислення педагога.

Професійно-педагогічна компетентність педагога є складною багаторівневою стійкою структурою його психічних рис, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для його особистісних якостей, і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення). Ці зрушення встановлюють нові вимоги до трудової діяльності педагога.

Основою методичної роботи в навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності є розвиток професійної компетентності педагога, який характеризується вільним володінням професією, майстерністю і професіоналізмом.

Компетентність проявляється у:

- готовності педагога до інноваційної діяльності;
- здатності до подальшого власного самопроекування, самовдосконалення.

У період підвищення своєї компетентності педагог усе більше уваги починає приділяти процесу навчання, методам його вдосконалення. Разом зі зростанням майстерності з'являється потреба в осмисленні і аналізі власної діяльності, більш глибокій педагогічній оцінці результатів навчання.

Шлях становлення професійної компетентності викладача – це поступове, складне і далеко не завжди лінійне сходження від педагога-дилетанта до справжнього майстра, суб'єкта професійної діяльності. Для того щоб правильно визначити перспективи подальшого зростання педагогічної компетенції, напрями, засоби, форми підвищення його кваліфікації і побудувати індивідуальну траєкторію розвитку, потрібно вивчити шлях його становлення

як професіонала і рівень досягнутої майстерності, виявити можливі «білі плями», які можуть бути наявними у діяльності кожного професіонала.

На основі проведених досліджень можна визначити такі якості, що є необхідними людині в будь-якій професійній діяльності та стають у нагоді у період професійного зростання:

- здатність працювати самостійно без постійного керівництва;
- здатність брати на себе відповідальність за власною ініціативою;
- здатність виявляти ініціативу, не питаючи інших, чи слід це робити;
- готовність помічати проблеми та шукати шляхи їх вирішення;
- вміння аналізувати нові ситуації й застосовувати вже наявні знання для такого аналізу;
- здатність ладити з іншими;
- здатність засвоювати будь-які знання за власною ініціативою;
- вміння приймати рішення на основі здорових суджень.

Основними структурними елементами педагогічної компетентності є: теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості педагога.

Теоретичні педагогічні знання передбачають зміст психолого-педагогічних знань, які визначені навчальними програмами.

Зміст теоретичної готовності викладача виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити, що передбачає наявність у педагога аналітичних, прогностичних, проєктивних, а також рефлексивних умінь.

Педагогічні уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою (навички).

Аналітичні уміння передбачають уміння аналізувати педагогічні явища; осмислювати роль кожного елемента у структурі цілого й у взаємодії з іншими; знаходити в педагогічній теорії положення, висновки, закономірності; правильно діагностувати педагогічне явище; знаходити способи оптимального вирішення педагогічних завдань.

Прогностичні уміння передбачають управління педагогічним процесом; чітку уяву с свідомості викладача, педагогічне прогнозування результатів педагогічного процесу; оволодіння прогностичними методами, висунення гіпотез тощо.

Проєктивні уміння забезпечують конкретизацію цілей навчання та поетапну їх реалізацію.

Рефлексивні вміння передбачають здійснення педагогом контрольної оцінки діяльності, спрямованої на себе, на осмислення й аналіз власних дій.

Зміст практичної готовності викладача виражається у зовнішніх (предметних) уміннях, тобто в діях, які можна спостерігати. До них належать організаторські й комунікативні уміння.

Організаторські уміння передбачають залучення тих, хто навчається, до різних видів діяльності й організацію діяльності колективу, яка перетворює його із об'єкта на суб'єкт виховання.

Мобілізаційні уміння педагога обумовлені здатністю дієво актуалізувати увагу та цікавість слухача до нових знань та підтримувати їх протягом усього навчального періоду.

Уміння педагогічного спілкування – обирати відповідно до аудиторії й окремих слухачів найдоцільніші способи та методи подання навчального матеріалу.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними вченими, показує, що під поняттям «компетентність» насамперед розуміються:

- поінформованість, обізнаність, авторитетність, набуті професійні знання і вміння; стан, що дозволяє діяти;
- наявність здібностей та вмінь для виконання певної функції;
- сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок), що належать до певного кола обов'язків у межах професії;
- вміння мобілізувати в конкретній ситуації отримані знання та досвід;
- особистісна якість працівника, що виражається у стійкій здатності до виконання певних функцій, розв'язання проблем і прийняття відповідних рішень, які визначаються відповідним родом професійних занять чи вимогами робочого місця;
- комплексна характеристика особистості, що виявляється в конкретній діяльності та включає знання, вміння, навички, здібності, досвід, мотивацію та особистісні особливості.

Безумовно, професіоналізм приходить не тільки з досвідом – він залежить від багатьох різних факторів: особистих здібностей, мотивації до роботи, її змісту, умов життя, впливу колективу тощо. Не слід вважати, що тільки за допомогою навчання можна з викладача-дилетанта сформувавши компетентного професіонала. Однак цілеспрямоване, правильно організоване навчання відіграє у становленні, формуванні професіонала неабияку роль.

Звідси випливає завдання методичної служби – чітко спланувати систему методичної роботи, налагодити дієве функціонування всіх її ланок, систематично вивчати, аналізувати її стан у навчальному закладі, своєчасно вносити необхідні корективи.

Білан Н.М., викладач навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області;

Стець М.М., викладач навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ПОЖЕЖНИЙ-РЯТУВАЛЬНИК»

Професійно-технічна освіта в Україні передбачає первинну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців з різних

галузей професійної діяльності, зокрема фахівців для Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Необхідно зазначити, що підготовка фахівців для вказаної служби є дуже відповідальною, багатогранною та специфічною, оскільки слухач під час навчання повинен не тільки добре засвоїти теоретичні знання та набути практичних вмінь, а й розвинути високі морально-психологічні якості, відповідальність та професійну стійкість.

У навчально-виховному процесі навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області широко використовується метод проблемно-пошукового навчання, сутність якого полягає у створенні викладачем навчальної проблемної ситуації, а слухачам пропонується знайти самостійно або обрати із запропонованих варіантів правильні шляхи її розв'язання.

Завдяки такому підходу у майбутніх фахівців формуються спеціальні вміння щодо проведення оперативних дій, відпрацьовуються типові алгоритми практичних умінь з ліквідації можливих надзвичайних ситуацій (НС). Під час таких занять значна увага приділяється виховним заходам на основі особистісно-орієнтованого підходу, який дає змогу педагогу формувати професійно важливі якості майбутніх фахівців у сфері цивільного захисту.

Так, на думку викладачів, особливої уваги заслуговує професія «Пожежний-рятувальник», оскільки професійна діяльність цих фахівців тісно пов'язана із небезпекою для власного життя і здоров'я, вимагає специфічних індивідуально-психологічних особливостей, як-от: не втрачати самовладання в умовах НС, здатність до самопожертви та виправданого ризику, здатність швидко орієнтуватися в умовах, що постійно змінюються тощо. Тому викладачі навчального пункту вважають за обов'язок у процесі навчально-виховної роботи розвинути у слухачів такі якості як стресостійкість, почуття службового обов'язку та відповідальності; вміння приймати правильні рішення у короткий термін, здатність виправдано ризикувати, урівноваженість та витримка.

Необхідно зазначити, що викладачі навчального пункту особливо ретельно готуються до навчання слухачів, які проходять первинну професійну підготовку, оскільки саме від правильного особистісно-орієнтованого виховання молодих людей, активного стимулювання їх професійної спрямованості залежить формування особистості майбутнього пожежного-рятувальника.

Слід пам'ятати, що правильне формування у слухача високої моральності сьогодні дасть змогу йому у майбутньому стати професіоналом високого рівня. Саме тому викладачі ставлять собі за мету організувати навчальний процес таким чином, щоб він сприяв як інтелектуальному, так і духовному зростанню та саморозвитку слухачів.

Слід зазначити, що основні засади навчально-виховної роботи визначаються ще на етапі комплектування навчальних груп. Завдяки тісній співпраці викладачів навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області з працівниками управління ДСНС України в Кіровоградській області заздалегідь визначається категорія слухачів та загальні відомості про них, що дає змогу

викладачам визначити пріоритетні напрями та основні підходи до викладання навчального матеріалу. Окрім цього, під час проходження вхідного контролю проводяться співбесіди із кандидатами на навчання щодо їх майбутньої професії, в яких розкриваються їх особистісні переконання та індивідуально-психологічні особливості, визначається загальний рівень їх знань та фізичного розвитку, що допомагає викладачам правильно організувати навчально-виховний процес, який є досить короткотривалим (5,5 місяців), а навчити і виховати потрібно багато.

Особливістю навчально-виховного процесу у навчальному пункті є те, що потрібно підготувати фахівців, які одразу ж після навчання зможуть якісно та професійно виконувати дуже відповідальну та психологічно важку роботу, що передбачає особистий ризик заради порятунку інших людей та чужого майна. Для досягнення цієї мети у навчальному процесі потрібно поєднувати методи та принципи навчання і виховання як загальної педагогіки, так і андрагогіки, тобто звертати увагу на загальний рівень розвитку культури, професійно-теоретичної підготовки, індивідуальні психологічні особливості розвитку кожного слухача, але навчально-виховний процес будувати на основі навчання-співробітництва, тим самим формуючи відповідальне ставлення у слухачів до власних досягнень.

Враховуючи все вище викладене, необхідно сказати, що використання у навчально-виховному процесі особистісно-орієнтованого підходу та проблемно-пошукового навчання дає можливість забезпечити більш високий рівень та результативність у підготовці та перепідготовці фахівців, зокрема пожежних-рятувальників.

На нашу думку, задача викладача – створити оптимальні умови для різних навчальних груп слухачів відповідно до їх можливостей та здібностей, що забезпечує саморозвиток та вдосконалення кожної особистості. Така диференціація сприятиме активнішому засвоєнню знань слухачами та підвищенню їх професійної спрямованості.

*Боснюк В.Ф., к.психол.н., викладач кафедри прикладної психології
Національного університету цивільного захисту України*

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ У ПСИХОЛОГІЇ» КУРСАНТАМ ТА СТУДЕНТАМ ДСНС УКРАЇНИ

Дослідження та експерименти, психодіагностика, підготовка звітів та виступи на конференціях, розробка систем атестації персоналу – з цим далеко не вичерпним переліком робіт стикаються майже всі практичні психологи системи ДСНС України, психологи освітніх закладів, психотерапевти, психологи-дослідники. У всіх цих випадках психолог має аргументовано й об'єктивно довести опонентам свою точку зору, переконати в її істинності. У більшості випадків психолог може довести власну правоту лише посилаючись на результати конкретних досліджень. А зробити це він може лише у випадку

уміння адекватно використовувати для опису, обробки та аналізу даних математичний апарат. Щодо цього дуже влучно пише А.Д. Наследов: «Так, практична діяльність психолога – це передусім мистецтво застосування практичних методів. Але здорового глузду недостатньо для професійної роботи. Професіонал вирізняється тим, що може обґрунтувати свою точку зору, скажімо, перевірити ефективність того чи іншого практичного методу або спроможність організаційного рішення. При цьому він буде опиратися на науково обґрунтовані аргументи, а не лише на власну суб'єктивну думку».

Дуже часто при вивченні будь-якого курсу студенти та курсанти передусім ставлять викладачу запитання: «А навіщо нам вивчати цю дисципліну? Чи стане вона в нагоді по завершенню навчання?» Аналізуючи схожу проблематику відносно курсу «Експериментальна психологія», В.В. Горбунова говорить про парадокс нецікавості цікавих курсів. Чому студенти не бачать перспектив використання математичних методів у своїй майбутній професійній діяльності? Чому не засвоюють, здавалося б, найелементарніших понять? Чому не переносять знання і вміння, здобуті при вивченні математичних методів на інші навчальні предмети (експериментальну психологію, комп'ютерну психодіагностику, диференційну психологію тощо)?

При спробі дати відповідь на ці питання виявилось, що існує цілий спектр проблем різного масштабу, які ми і спробуємо далі проаналізувати.

Аналізуючи роботи Д. Кемпбелла з експериментальної психології, можна виокремити кілька проблем, які виникають у царині математико-статистичного аналізу експериментів: 1) студенти впевнені, що саме лише використання математичних методів забезпечує валідність результатів дослідження; 2) виникають проблеми при зіставленні даних, отриманих з допомогою кількісних методів, із нормативами здорового глузду; 3) часто спостерігається невміння поєднувати інтерпретації на основі кількісних та якісних даних.

Д. Мартін теж описує ряд проблем, що виникають при використанні статистичних критеріїв. Перша проблема – студенти роблять помилку, коли при використанні статистичних критеріїв отримують низьку значущість відмінностей між двома незалежними вибірками і, на основі цього, роблять висновок про достовірну тотожність цих вибірок. Друга проблема – абсолютизація рівнів 0,05 і 0,01. Д. Мартін пропонує ставитися до цих рівнів більш гнучко, враховуючи не лише математичні ймовірності, але і практичні наслідки своєї правоти чи помилки. Третя проблема полягає у тому, що студенти змішують поняття «статистична значущість» і «практична значущість», вважаючи, що статистично значущий результат є важливим, а статистично не значущий – неважливим, а іноді навіть помилковим і таким, що не вимагає оприлюднення. Четверта проблема – страх перед необхідністю проводити обчислення, або «калькулятофобія».

Аналізуючи роботу А.Д. Наследова, можна виділити такі проблеми, з якими стикаються студенти при засвоєнні математичних методів психологічного дослідження: 1) сумніви студентів у необхідності вивчення математичних методів та їх використання у психології; джерелом сумнівів є нерозрізнення психології як наукового способу пізнання дійсності та психології

як мистецтва використання практичних методів (консультування, психотерапія тощо); 2) страх перед використанням математики; 3) невміння операціоналізувати і, як наслідок, – проблеми із підбором адекватних методів вимірювання психологічних явищ, шкал.

С.С. Паповян, вивчаючи проблему використання математичних методів у соціальній психології, доходить висновку, що у більшості випадків математико-статистичний аналіз результатів емпіричних досліджень обмежується виявленням простих кореляційних залежностей або проводиться з допомогою неадекватних статистичних методів.

О.В. Сидоренко описує проблему «чорного ящика», яка виникла у зв'язку з широким розповсюдженням комп'ютерних статистичних програм. Студенти втрачають розуміння суті процесу обчислень; їх діяльність зводиться до завантаження у комп'ютер набору даних і отримання потому набору статистичних показників. Те ж, що відбувається у самому процесі обчислень, для них лишається таємницею, «чорним ящиком». Більшою мірою це стосується складних математико-статистичних процедур, таких як факторний аналіз, багатомірне шкалювання, моделювання структурними рівняннями тощо.

Крім них, можна виділити ще кілька важливих моментів.

Перша проблема – це відсутність навичок переносу знань, отриманих у межах цього навчального курсу, на інші дисципліни, зокрема на експериментальну психологію, комп'ютерну психодіагностику. Навіть курсанти та студенти, які під час навчання демонстрували високий рівень знань, виявляються нездатними до використання того ж факторного аналізу в іншому контексті, коли його проведення вже не є самостійним навчальним завданням, а має бути засобом для вирішення завдань вищого рівня.

Друга проблема – жорстка прив'язка деяких студентів та курсантів до певних методів, які вони намагаються застосувати до досліджень найрізноманітнішої структури. Якщо ж задача дослідження виходить за межі застосування обраного методу – вона лишається нерозв'язаною або спрощується і підганяється під цей метод. Так, досить поширеними є випадки прив'язки до кореляційного аналізу, і студенти ніби забувають, що, крім нього, є ще ряд методів, які можуть дати багато цінної інформації – коваріаційний аналіз, канонічний аналіз, регресійний аналіз. Ця проблема має й інший бік – занадто велике захоплення статистичними показниками, які часто дублюють один одного, наприклад, використання одночасно критерію t-Стьюдента та критерію кутового перетворення Фішера; поєднання факторного та кластерного аналізу із наступним багатомірним шкалюванням.

Третя проблема – неадекватність використання статистичних процедур. Так, курсанти використовують кореляційний аналіз для порівняння середніх величин; кластерний аналіз для вирішення задачі зменшення розмірності набору особистісних конструктів.

Четверта проблема – страх складних статистичних показників. Не всі курсанти та студенти є готовими до обчислення вручну навіть критерію t-Стьюдента. З іншого боку, іноді зустрічається ігнорування простих методів.

Тоді студенти намагаються знайти найскладніший метод для аналізу найпростішого експерименту.

П'ята проблема – неправильна інтерпретація статистичних показників, отриманих у результаті правильних обчислень. Найчастіше проблеми з інтерпретацією виникають при пошуку рівня статистичної значущості. Доволі складно студентам зрозуміти, як величина коефіцієнта кореляції може бути незначною, але значимою; або значущою, але не значущою.

Шоста проблема – складнощі із розумінням математичних відмінностей між вимірювальними шкалами і, як наслідок, – плутанина із межами застосування методів. Так, спостерігаються спроби використати середнє арифметичне до даних, отриманих у межах номінативної шкали.

Для вирішення окремих проблем можна використати кілька методичних прийомів, в основу яких покладено принципи синхронізації. Необхідне поєднання зусиль викладачів математичних методів та експериментальної психології. Оптимальний варіант – коли ці два курси читаються паралельно. В цьому випадку курсанти та студенти одночасно вчать операціоналізувати поняття, розбираються в експериментальних планах. Координація зусиль двох викладачів полягає, по-перше, у спільному погодинному плануванні курсів: досить важливо, щоб курсанти та студенти спочатку дізналися про вимірювальні шкали, а потім відразу навчилися операціоналізувати поняття; дізналися про експериментальні плани, і лише потім перейшли до вивчення методів статистичного висновку, розібралися з кореляційною стратегією, а потім почали вивчати кореляційний аналіз. По-друге, досить важливою є проста обізнаність викладачів у навчальних планах один одного, щоб була можливість замість занурення у чужу проблематику просто відіслати курсантів та студентів до безпосереднього фахівця.

Також необхідно поєднувати і синхронізувати зусилля викладачів математичної статистики та математичних методів у психології. Як правило, першу дисципліну читають фахівці-математики, а другу – психологи, і математична дисципліна передує психологічній. Внаслідок цього через велике математичне перевантаження та ігнорування викладачами специфіки студентів-гуманітаріїв, по завершенні курсу теорії ймовірності у більшості курсантів та студентів, по-перше, формується стійкий імунітет проти математики; по-друге, вони не засвоюють на практичному рівні базових статистичних понять (дисперсія, мода, медіана, статистична значущість тощо); по-третє, курсанти та студенти не набувають навичок елементарних ручних обчислень та роботи зі статистичними програмами. Внаслідок цього викладач-психолог повинен давати надалі масу фактично дублюючої «непсихологічної» інформації, втрачаючи при цьому час на розв'язання математичних задач.

Велику увагу необхідно звертати і на самостійну роботу курсантів та студентів. Як робочий ми обрали принцип «реальної дії», виходячи з того, що повноцінно засвоїти будь-який матеріал можна лише пропустивши його через власний практичний досвід. Для дотримання цього принципу було вирішено до структури практичних занять ввести блок самостійної дослідницької роботи. До кожного такого заняття, присвяченого використанню певного статистичного

методу, курсанти та студенти протягом тижня проводять власні психологічні дослідження, збираючи дані для обробки, а вже на самому занятті вони здійснюють ручну та комп'ютерну обробку цих даних. При цьому оскільки кожен статистичний метод має специфічні умови використання, то й кожне практичне заняття – це нове дослідження за розробленою викладачем структурою. Таким чином, курсанти та студенти на власному досвіді багато разів проходять усі етапи психологічного дослідження. Одночасно, після завершення курсу, вони отримують значний досвід самостійного проведення психологічних досліджень, а тому є готовими до самостійної розробки і планування, що важливо для їх майбутніх курсових та дипломних робіт.

Завдяки специфіці кредитно-модульної системи організації навчального процесу вдається досить легко запровадити запропоновані вище методи вирішення інтерпретаційних проблем. Так, синхронізація зусиль викладачів математичних методів у психології, математичної статистики та експериментальної психології значно спрощується завдяки модульній організації змісту матеріалу. Кожен модуль виступає окремим самостійним блоком знань, а тому вносити корективи до змісту одного модуля достатньо легко і відбуваються вони «безболісно» для інших модулів.

Суттєвою перевагою модульного підходу є підвищення можливостей викладача у плані контролю процесу засвоєння знань. Кожен модуль завершується підсумковою модульною роботою, яка є письмовою. Крім того, для курсантів та студентів ці роботи є достатньо корисними, оскільки змушують їх систематизувати свої знання не один раз на рік перед сесією, а кілька разів на семестр, перед кожною підсумковою модульною роботою. Так усувається традиційна проблема руху вперед по курсу і випускання за ходом окремих тем, а то й розділів.

Таким чином викладання навчальної дисципліни «Математичні методи у психології» є достатньо складним завданням як для викладача-психолога, так і для викладача-математика. Ряд проблем, які виникають у курсантів та студентів, описано в цій статті, і це само по собі може допомогти оптимізувати навчальний процес («попереджений – значить озброєний»). Крім того, запропоновано методи вирішення описаних проблем, більшість з яких ґрунтуються на принципах синхронізації та реальної дії. Як свідчить досвід, всі ці методи вдало реалізуються лише в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Булах А.П., начальник Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Київської області

НАПРЯМИ РОБОТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РАДИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІН «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

Динамізм і невизначеність стають характерними ознаками всіх сторін нашого життя, проявляються на всіх рівнях – глобальному, регіональному,

соціальному та індивідуальному. Ці принципово нові умови висувають нові вимоги до підготовки фахівців з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту на всіх рівнях професійної діяльності.

Адже освіта, як ніколи, сьогодні повинна відповідати вимогам міжнародних стандартів якості, задовольняти вимоги всіх споживачів освітніх послуг – особи, суспільства, держави, виробництва. Це, в першу чергу, стосується питань безпеки людини.

З року в рік зростає загроза екологічної кризи, збільшується кількість природних та техногенних катастроф, постійно посилюється загроза тероризму. І тому виникла потреба держави у підготовці висококваліфікованих фахівців напрямів «Цивільний захист» і «Безпека життєдіяльності».

Науково-методична рада з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення Київської області схвально прийняла наказ МОН України №969/922/216 від 21 жовтня 2010 р. «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», разом з тим детально обговоривши Типові навчальні програми нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист». Україна в освітньому плані з безпеки життєдіяльності приєдналась до Європейської програми навчання з ризиків FORM-OSE, яка передбачає тісний взаємозв'язок БЖД з іншими предметами. На порядку денному сьогодні стоїть питання про негайне затвердження стандартів для «спеціаліста» і «магістра» галузі знань «Цивільна безпека».

Провідні кафедри ВНЗ III-IV рівнів акредитації – техногенно-екологічної безпеки Національного університету державної податкової служби України та безпеки життєдіяльності Білоцерківського національного аграрного університету мають високий рівень матеріально-технічного забезпечення для викладання зазначених дисциплін. Відповідно в рамках роботи Науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення Київської області та переходу на нові програми проводились практичні семінари для викладачів ВНЗ I-IV рівнів акредитації Київщини. Це забезпечило створення інноваційної методичної системи підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр». Саме це сприяє набуттю студентами компетенцій, знань, умінь і навичок вирішувати професійні завдання щодо забезпечення безпеки та захисту населення, здоров'я персоналу суб'єктів господарювання в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій, а також засвоєння новітніх теорій, методів і технологій прогнозування, локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Реформування та модернізація вищої освіти в контексті Болонського процесу вимагають підвищення її якості та подальшого удосконалення організації навчального процесу у ВНЗ, який став, як ми бачимо, складнішим за інтенсивністю та змістом.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу зумовила необхідність об'єктивного аналізу й удосконалення його змісту, форм і методів.

Рушійною силою даного процесу стала методика навчання, завдяки якій забезпечується впровадження нових технологій навчання та системних інновацій у викладанні дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист».

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що перехід на кредитно-модульну технологію навчання передбачає попередню кропітку роботу науково-педагогічного складу ВНЗ з підготовки повного комплекту навчально-методичних матеріалів кожного залікового кредиту (модулів).

Зокрема кафедрою техногенно-екологічної безпеки Національного університету ДПС України розроблено у 2011–2012 н.р. 11 навчальних посібників, 5 підручників, а також ряд методичних розробок, фрагменти лекційних курсів дисциплін кафедри, понад 30 статей та 40 тез доповідей до конференцій, семінарів різних рівнів.

Протягом двох років науково-методична рада та Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Київської області працюють над проблемою «Нові освітні технології та можливість їх адаптації у навчально-виховний процес ВНЗ та Навчально-методичного центру». Реалізуючи дану проблему, проводяться спільні семінари, конференції, круглі столи, майстер-класи за тематикою:

- «Сутність інноваційних педагогічних технологій»;
- «Сучасне заняття, дидактична мета якого – вивчення нового матеріалу на основі активізації пізнавальної діяльності студентів та слухачів»;
- «Застосування комп'ютерних технологій у навчальному процесі на практичних заняттях»;
- «Проведення лекцій в комп'ютерній мережі»;
- «Використання комп'ютерних технологій для забезпечення самостійної роботи студентів і слухачів»;
- «Застосування модульної технології навчання і рейтингової оцінки знань в ході викладання дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист»;
- «Впровадження методу «кейс-стаді» у навчальний процес».

Творчість, пошук, експеримент – це раціональне, добре продумане застосування інноваційних технологій у навчальному процесі ВНЗ допомагає науково-педагогічним працівникам піднятися ще на один щабель педагогічної майстерності при викладанні дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист». А значить – сформувати у студентів свідоме та відповідальне ставлення до особистої безпеки і безпеки тих, хто їх оточує, навчити розпізнавати й оцінювати постійні небезпеки, визначати шляхи надійного захисту від них, уміти надавати допомогу в разі потреби собі та іншим, а також оперативно ліквідувати наслідки прояву небезпек у різноманітних сферах людської діяльності.

Вирішення проблем вдосконалення вищої освіти з питань «Цивільного захисту» та «Безпеки життєдіяльності», в контексті діяльності науково-методичної ради, – проведення декад кафедри. Адже їх проведення є однією з форм наукової та навчально-виховної роботи, до якої залучаються науковці,

студенти, а також представники ВНЗ області, наукових установ та організацій. Цікавий досвід проведення декад кафедри напрацьований науково-педагогічними працівниками кафедри техногенно-екологічної безпеки Національного університету ДПС України, яка є опорною серед ВНЗ Київщини.

Щороку, зазвичай у квітні-травні, професорсько-викладацький склад кафедри техногенно-екологічної безпеки проводить свою декаду, яка традиційно триває 10 днів.

В рамках декади кафедри проводиться цілий ряд різноманітних заходів. Це, наприклад:

- тематичні наукові семінари, круглі столи та науково-практичні конференції різного рівня, до яких залучаються видатні українські діячі в галузі техногенно-екологічної безпеки;
- відкриті лекції та семінарсько-практичні заняття викладачів кафедри;
- конкурси наукових робіт з напрямів досліджень кафедри;
- фотоконкурси з проблем техногенно-екологічної безпеки;
- відкриті тематичні години кураторів груп;
- олімпіади, вікторини, брейн-ринги, ділові ігри тощо;
- зустрічі з видатними особистостями в галузі техногенно-екологічної безпеки.

Тематика наукових заходів обумовлена науково-дослідною роботою кафедри, а навчально-методичних – специфікою викладання дисциплін кафедри у ВНЗ України за Болонською системою. В даних заходах охоче беруть участь викладачі та студенти Національного університету ДПС України, а також члени Наукового товариства студентів (курсантів) та Наукового клубу «ЕКО», що функціонують на кафедрі. Активну участь беруть і науковці, викладачі, аспіранти та студенти інших ВНЗ Київщини.

Результати проведення заходів декади кафедри обговорюються на засіданнях науково-методичної ради та оформляються у відповідному звіті.

Одним із основних завдань роботи Науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Київської області є координація діяльності науково-педагогічних, педагогічних працівників навчальних закладів, установ, які здійснюють навчання студентів, слухачів за напрямками галузі знань цивільної безпеки.

Саме цим проблемам було присвячено Третю науково-практичну конференцію з цивільного захисту, яку спільно підготували і провели Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення міста Біла Церква та кафедра безпеки життєдіяльності Білоцерківського національного аграрного університету 19 квітня 2012 р. у приміщенні зазначеного ВНЗ. Тема конференції: «Актуальні питання організації і ведення цивільного захисту у місті та об'єктах господарювання – теорія і практика».

В роботі конференції активну участь взяли: голова Науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Київської області д.с-г.н., професор Розпутній О.І.; член науково-методичної ради, к.військ.н., доцент кафедри БЖД Савеко М.Є.; педагогічні працівники НМЦ ЦЗ та БЖД

Київської області; науковці Білоцерківського аграрного університету та керівники об'єктів господарювання (підприємств, організацій та установ) усіх форм власності; начальники штабів (відділів) цивільної оборони (цивільного захисту); начальники відділів (спеціалісти) з питань надзвичайних ситуацій.

Важливість питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту висуває завдання подальшого удосконалення та більш широкого впровадження в освітню практику інноваційних форм навчання, а саме: наукових дискусій, семінарів, конференцій з широким залученням студентів, молодих учених та провідних фахівців галузі.

Тому обліково-економічний факультет Національного університету ДПС України та кафедра техногенно-екологічної безпеки зазначеного ВНЗ у співпраці з Науково-методичною радою з питань ЦЗ та БЖД населення Київської області практикують проведення щорічно науково-практичної конференції «Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку» за напрямками: екологічний менеджмент, екологічний аудит та екологічний маркетинг як складові сталого розвитку держави; економіко-правові засади охорони і раціонального використання природних ресурсів; формування екологічного світогляду, культури безпеки та здоров'я як чинник соціально-економічного розвитку країни; працеохоронна діяльність як передумова техногенно-екологічної безпеки; технології й охорона НПС: точки дотику; роль цивільного захисту у збереженні життя та здоров'я населення, захисті довкілля та матеріально-технічних цінностей суспільства.

З метою підвищення якості підготовки кваліфікованих фахівців напрямів «Безпеки життєдіяльності», «Цивільний захист» та «Охорона праці» в рамках співпраці Науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення Київської області, ГУ освіти і науки КОДА та Навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Київської області започатковано проведення обласної студентської олімпіади серед ВНЗ I-II рівнів акредитації Київщини з нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності». Олімпіада проходила на базі кафедри техногенно-екологічної безпеки Національного університету ДПС України. Як відмітили самі учасники, її було підготовлено і проведено на високому науково-матеріальному рівні.

У Положенні про Функціональну підсистему «Освіта і наука України» єдиної державної системи цивільного захисту України зазначено, що практична підготовка та відпрацювання дій за планами цивільного захисту у закладах вищої освіти проводиться під час комплексних об'єктових навчань і тренувань, завдяки яким вирішуються завдання й порядок підготовки керівних кадрів, працівників та особового складу невоєнізованих формувань до дій у надзвичайних ситуаціях. Досвід кандидата військових наук, доцента кафедри БЖД Савеко М.Є. щодо підготовки та проведення таких навчань науково-методична рада вивчила на прикладі відкритих показових тренувань – штабного об'єктового тренування з цивільного захисту в Білоцерківському національному аграрному університеті на тему: «Робота керівного складу і відділу цивільного захисту з організації і проведення евакуації працівників і студентів університету у заміську зону» та комплексного об'єктового

тренування на тему: «Дії керівного складу, відділу цивільного захисту і невоєнізованих формувань, працівників і студентів під час пожеж на об'єктах університету».

З метою впровадження принципів Болонського процесу в діяльність ВНЗ слід створити сприятливі умови для вдосконалення педагогічної діяльності викладачів, підвищення їх фахової та психолого-педагогічної майстерності. Адже саме вони забезпечують якість освіти та професійної підготовки. Вирішуючи проблему підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які викладають дисципліну «Безпека життєдіяльності», Навчально-методичний центр, керуючись спільним наказом МНС–МОН України від 01.09.2003 р. № 314/586 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації викладачів навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» вищих навчальних закладів України», через Науково-методичну раду з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення Київської області направляє листи ректорам (директорам) ВНЗ I-IV рівнів акредитації з рекомендацією пройти курси підвищення кваліфікації зазначених вище науково-педагогічних працівників на базі ІДУ ЦЗ.

Виходячи із зазначеного, до організаційно-педагогічних умов підготовки викладача, підвищення його кваліфікації необхідно віднести:

- розробку варіативних моделей підвищення кваліфікації;
- диференціацію змісту науково-методичної роботи ВНЗ, зорієнтовану на підготовку викладача до реалізації інноваційних методів навчання;
- використання андрогонічних підходів у відборі та реалізації технологій навчання викладачів;
- розробку інноваційного наукового-методичного, дидактичного забезпечення системи підвищення кваліфікації;
- розробку й запровадження системи моніторингу професійної компетентності викладача з реалізації стандартів галузевої освіти.

Аналізуючи даний напрям у роботі науково-методичної ради, можна зробити висновок, що підготовка, підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, формування нової освітньої системи і освітньої політики в галузі БЖД та ЦЗ завжди буде актуальною і для тих, хто навчається, і для тих, хто навчає.

Таким чином сьогодні стоїть проблема щодо вдосконалення форм, методів роботи науково-методичної ради та її співпраці з Навчально-методичним центром, Інститутом інноваційних технологій, Інститутом державного управління у сфері цивільного захисту.

Голінська О.К., викладач опорного пункту з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Богуславського гуманітарного коледжу імені І.С. Нечуя-Левицького.

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ІЗ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

Проблеми безпеки людини в останні роки стають все гострішими. Сучасне суспільство несе великі економічні і моральні втрати від небезпеки. Не знижується кількість аварій у промисловості, на транспорті. Зростає виробничий і побутовий травматизм, погіршується стан навколишнього середовища.

На сьогодні перелік реально діючих негативних факторів є досить значним. Разом з тим жоден з негативних факторів не є несподіваним. Всі вони є об'єктивними складовими процесу розвитку цивілізації. Їх не можна позбутися, часто не можна уникнути. Їх потрібно вивчати, прогнозувати, виробляти стратегії розумної поведінки, що дасть змогу мінімізувати можливі негативні наслідки таких ситуацій. Як правило, загроза життю і здоров'ю людини у більш ніж третині нещасних випадків та аварій виникає саме від необізнаності людини щодо небезпечних та шкідливих факторів та їх впливу на життєдіяльність, незнання засобів захисту від них. Тому при вивченні дисципліни «Безпека життєдіяльності» основним завданням є формування у студентів адекватної оцінки власної безпеки та поведінки у побуті, на виробництві та в небезпечних ситуаціях; засвоєння певних навиків, знань та вмінь щодо забезпечення безпеки в навколишньому середовищі.

Щороку українська освіта стає відкритішою. Усе більше розширюються прямі зв'язки із зарубіжними освітніми школами, частіше впроваджуються нові освітні технології та програми, освітні проекти, що ґрунтуються на передовому досвіді і підтримуються міжнародними програмами. Завдяки цьому досвіду українська освіта збагачується новим досвідом, підходом, освітніми технологіями, методами, які підвищують якість навчання та виховання, збагачують знання студентів. Одним із таких методів є метод проектів, який успішно можна використовувати в навчально-виховному процесі, зокрема під час проведення бесід, виховних годин, диспутів, круглих столів.

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він виник у 20-ті роки минулого століття у США (його називали також методом проблем). Метод проектів набув поширення і великої популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань і можливостей їх практичного застосування для розв'язання конкретних проблем дійсності у спільній діяльності студентів і учнів. «Все, що я пізнаю, я знаю, навіщо це мені потрібно, де і як я можу ці знання застосувати» – ось основна теза сучасного розуміння методу проектів, яка приваблює багато освітніх систем, що прагнуть знайти розумний баланс між академічними знаннями і прагматичними вміннями.

В основі методу проектів – розвиток у студентів пізнавальних навичок, уміння самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення, формування навичок мислення високого рівня.

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів, призначених для створення реального об'єкта, предмета або теоретичного продукту. Слово «проект» означає «викинутий вперед»; він ґрунтується на самостійній діяльності студентів, формує вміння самостійно обирати різні рішення, шляхи отримання інформації.

Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, – яку вони здійснюють упродовж певного часу. Метод проектів припускає можливість вирішення деякої проблеми; у ньому передбачається, з одного боку, необхідність використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки і мистецтва. Результати виконаних проектів повинні бути «відчутними», тобто якщо це теоретична проблема, то має бути запропоноване конкретне її розв'язання, а якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Будь-яка робота над темою чи просто групова робота ще не є методом проектів! Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій студентів з обов'язковою презентацією (викладенням) окремих результатів.

Основні вимоги до використання методу проектів:

1. Наявність значущої в дослідницькому або творчому плані проблеми чи задачі, для розв'язання якої потрібні інтегровані знання та дослідницький пошук.

2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів.

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів.

4. Визначення кінцевої мети проектів (спільних/індивідуальних).

5. Визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проектом.

6. Структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів).

7. Використання дослідницьких методів: визначення проблеми, дослідницьких задач, які впливають із проблеми, висунення гіпотез щодо їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підведення підсумків, корегування, висновки (використання в ході спільного дослідження методів мозкової атаки і «круглого стола», статистичних методів, творчих звітів, перегляду тощо).

8. Результати виконаних проектів мають бути матеріальними, тобто певним чином оформлені (відеофільм, альбом, комп'ютерна газета, альманах, вебсторінка тощо).

Необхідно організувати роботу таким чином, щоб студенти навчалися:

- визначати основні й поточні (проміжні) мету і завдання;

- шукати шляхи їх вирішення, обираючи оптимальні;
- здійснювати й аргументувати вибір;
- передбачати наслідки вибору;
- діяти самостійно (без підказки);
- порівнювати отриманий результат з тим, якого слід досягти;
- об'єктивно оцінювати процес (саму діяльність) і результат проектування.

Нами було розроблено проекти з таких тем: «Пожежа та її наслідки», «Чи завжди буває відпочинок безпечним?», «Чи може бути природа небезпечною?», «Людина в безпечному середовищі», «Ні – курінню», «Гігієна друг здоров'я», «Що є ключем до вашого здоров'я?», «Вітаміни», «Вплив куріння, алкоголю та наркотиків на здоров'я», «У полоні нікотину», «Правда про наркотики», «Здоров'я нації у твоїх руках» тощо.

Під час роботи над проектом викладач виконує функцію консультанта. Він допомагає студентам у пошуку інформації, координує процес роботи. Добре знаючи свій предмет, він має бути компетентним і в інших галузях науки, розуміти своїх вихованців, враховувати їхні можливості та інтереси, бути комунікабельним, толерантним, творчим.

Таким чином, метод проектів є широким поняттям, яке потребує подальшого узагальнення та систематизації у наукових дослідженнях. Перспективними напрямками для науковців є розробка методики навчання викладачів методу проектів, а також вивчення особливостей його застосування у сучасному педагогічному просторі.

Аналіз впровадження технології у навчальний процес ряду країн світу свідчить, що методологія методу проектів стає домінуючою.

Гончарук В.О., заступник начальника центру - начальник навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області;

Стець М.М., викладач навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області

МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАННЯ ПОЖЕЖНИХ-РЯТУВАЛЬНИКІВ

Розвиток сучасної Державної служби України з надзвичайних ситуацій спонукає фахівців у сфері цивільного захисту швидко реагувати на всі організаційні перетворення, використовувати у своїй діяльності досягнення науково-технічного прогресу, передові технології в галузі освіти. Не оминув цей процес і професійно-технічного навчання за професією «пожежний-рятувальник».

Щоб забезпечити якісну підготовку кваліфікованих робітників для оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, з урахуванням відповідних кваліфікаційних вимог до випускників професійно-технічних навчальних

закладів, крім традиційних методів та способів навчання, паралельно впроваджуються педагогічні інновації.

Результати педагогічної діяльності минулих років спонукали теперішній педагогічний склад навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області, який забезпечує навчання майбутніх пожежних-рятувальників, до модернізації традиційного навчання слухачів та впровадження сучасних методів і технологій.

Зараз на навчальному пункті під час професійно-технічного навчання пожежних-рятувальників для ефективного засвоєння ними правил ведення оперативних дій педагогічним колективом систематично застосовуються інноваційні підходи.

Основні зусилля педагогів спрямовуються на вивчення особистісних можливостей слухачів щодо засвоєння необхідного обсягу знань та розвитку професійних навичок із проведення аварійно-рятувальних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж, врахування даних особливостей при наданні завдань різного рівня складності, поділу аудиторії на мікрогрупи, впровадження елементів самоаналізу та взаємоаналізу діяльності слухачів.

Викладачами та майстрами виробничого навчання навчального пункту впроваджується особистісно-орієнтоване навчання з використанням елементів диференціації; застосовується проблемне навчання для розвитку критичного мислення у кожного слухача; використовуються різноманітні сюжетно-рольові технології у навчанні.

Крім групових, диференційованих завдань, пропонуються слухачам і завдання, які передбачають самостійне вирішення навчальних проблем; для цього практикується проведення інструктивно-методичних занять, консультацій наставницького характеру та занять, які передбачають дискусійні питання та обговорення навчальних ситуацій тощо. Саме на таких заняттях розкриваються потенційні можливості майбутніх фахівців, створюються умови для формування в них типових алгоритмів оперативних дій у різних надзвичайних ситуаціях.

Викладачі цілеспрямовано формують критичне мислення та відповідальність за свої дії у майбутніх рятувальників через рольові та імітаційні моделювання навчальних ситуацій, аналіз накопиченого досвіду проведення оперативних дій підрозділами, залучення відповідного дидактичного матеріалу.

Для підвищення ефективності професійного навчання та якості засвоєння навчального матеріалу слухачами у навчально-виховному процесі навчального пункту позмові надається весь наявний потенціал інформаційно-комунікаційних технологій.

Під час навчання пожежних-рятувальників такі методи значно полегшують роботу над формуванням у слухачів понять інформаційного простору, оволодінням засобами сучасної техніки пожежогасіння та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Інноваційна діяльність – досить специфічний та складний напрям педагогічної діяльності викладачів, який вимагає від них не тільки спеціальних знань і навичок, а найголовніше, – бажання працювати творчо, вдосконалювати свою педагогічну майстерність відповідно до вимог сучасності. Отже, педагогічний склад навчального пункту повинен характеризуватися такими рисами як: молодість і разом з тим досвідченість, творчість, креативність і мобільність; володіння сучасними комп'ютерними технологіями, постійне прагнення до підвищення своєї професійної компетенції. Тільки такий педагогічний колектив цілком може реалізувати завдання щодо впровадження інноваційних технологій навчання та урізноманітнення традиційних методів через активізацію навчальної діяльності слухачів. На навчальному пункті навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області працює саме такий педагогічний колектив.

Завдяки зусиллям завзятих та творчих педагогів кожен слухач даного професійно-технічного закладу отримує можливість реалізувати свій внутрішній потенціал, здобути спеціальні знання, сформувати професійні навички, розкрити багатогранну особистість пожежного-рятувальника.

На наш погляд, інноваційна діяльність у рамках професійно-технічного навчання може бути реалізована завдяки впровадженню новітніх навчально-виховних форм, методів, способів та засобів навчання, які повинні підпорядковуватися навчальній меті та забезпечити реалізацію очікуваних результатів.

Гузенко В.А., к.т.н., доцент, начальник кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України;

Приймаков А.Г., к.т.н., с.н.с., професор, доцент кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України;

Соколов Д.Л., к.т.н., доцент, доцент кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України;

Грінченко Є.М., к.т.н., доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України;

Камардаш О.І., викладач кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України

«АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА, ІНЖЕНЕРНА ТА ПРОТИПОЖЕЖНА ТЕХНІКА» З ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОГО ПОГЛЯДУ ТРИБОФАТИКИ

Готовність викладача до професійно-педагогічної діяльності у навчальних закладах ДСНС України – це такий стан особистості педагога, який характеризується сукупністю теоретичних знань з навчальної дисципліни та методики її викладання з урахуванням особливостей навчального процесу у ВНЗ ДСНС України, сформованістю конструктивних, організаторських, комунікативних і гностичних умінь та навичок, гуманістичною спрямованістю діяльності, потягом до постійного самовдосконалення та ґрунтовними загальнонауковими знаннями. В навчальній дисципліні «Аварійно-рятувальна, інженерна та протипожежна техніка» (АРІПТ) широко вивчається відносно новий вид приводних систем – силові хвильові зубчасті передачі (СХЗП), причому з позицій трибофатики як визнаної сучасної методології проектування вказаної техніки.

Розрахунок і проектування хвильових механізмів ведеться з моменту створення першої моделі хвильової передачі з електромеханічним генератором хвиль – респонсин – А.І. Москвітіним в 1944 році. З тих пір створено десятки конструкцій хвильових передач в Україні, в СНД, в далекому зарубіжжі.

Незаперечні відомі переваги хвильових механізмів змусили активно і творчо запрацювати конструкторську і технологічну думку у всьому світі, спрямовану на розширення функціональних можливостей хвильових механізмів, підвищення їх міцності, ресурсу, ККД, вібростійкості, зниження металоємності, спрощення технології виготовлення і зборки. Тенденція останнього часу – це перехід від кінематичних до силових хвильових зубчастих передач (СХЗП). Така тенденція стійкого намічалася у світовій практиці, в тому числі й в Україні.

У нашій країні виділилися три основних концепції розрахунку і проектування СХЗП:

- трихвильові зубчасті передачі з металополімерними гнучкими колесами (МГК), її дотримуються автори цієї монографії;

- здвоєні ХЗП і ХЗП із двома зубчастими вінцями, що працюють двохвильовою схемою (школа А.І. Полетучого, НАКУ ім. М.Є. Жуковського "ХАІ", м Харків);

- кулько-гвинтові та ХЗП із проміжними тілами кочення (школа М.В. Маргуліса, ПДТУ, м. Маріуполь, Донецька область).

Всі три концепції, безумовно, мають право на існування, успішно реалізуються на практиці, однак настає час створити єдиний підхід до розрахунку і проектування СХЗП незалежно від їх конструктивного виконання.

Очевидно, такий підхід повинен забезпечити оптимальні проектування і конструкцію і базуватися на якомусь узагальненому, інтегральному критерії працездатності.

Треба відзначити, що на сьогодні поки немає єдиної стрункої теорії оптимального конструювання силових передач і створених на їх основі механізмів.

На думку авторів, такий підхід може забезпечити теорія зносостійкої витривалості (трибофатика), а інтегральним узагальненим критерієм працездатності СХЗП може послужити критерій Л.А. Сосновського в моделі тропі (витривалість зі змінною зносостійкістю). Це і є основною фабулою цієї статті.

Теорію зносостійкої витривалості розроблено і викладено в роботах авторів, однак розв'язання практичних задач зносоконтатної взаємодії й успіхи наукової школи Л.А. Сосновського дозволили на базі теорії зносостійкої витривалості сформуванню науки – трибофатику, що стала методологічною основою сучасного проектування і конструювання силових машин та механізмів, зокрема АРІПТ.

Трибофатика створювалася на базі декількох фундаментальних дисциплін: з одного боку, теорії тертя, зношення, змащення були об'єднані в єдину наукову дисципліну – трибологію (Т). Це природно, тому що в парах тертя реально поєднуються і взаємодіють процеси тертя і зношення, в тому числі і з мастилом.

З іншого боку, серед загальних проблем динаміки, міцності та стійкості виділяється механіка втомного руйнування (F) як дисципліна, що має особливе практичне значення для сучасного машинобудування. Щоб ефективно вирішувати комплексні завдання надійності (R) найбільш відповідальних – силових систем машин і обладнання за найважливішими критеріями працездатності – потрібно було створити трибофатику (TF).

Таким чином, трибофатика – це наука про комплексне зносовтомне пошкодження і руйнування силових систем (ГОСТ 30638-99). Оскільки мова йде про механіку зносовтомного пошкодження, то термін «трибофатика» цілком, хоча і дуже коротко, відображає її зміст: від грец. *TRIBOS* – тертя, що символізує сучасну трибологію, в тому числі і трибологічну надійність; від франц. *fatigue*, що символізує сучасну механіку втомного руйнування, в тому числі і міцнісну теорію витривалості.

Отже, у статті викладено основні особливості сучасного курсу АРПТ, зокрема описано методологію викладання розділу «Основи проектування та конструювання транспортних засобів».

Іванкін М.О., заступник начальника навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області;

Єфремова Н.Л., завідувач методичного кабінету навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області

ПІДХОДИ ДО ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Концепцією захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій (НС) визначається, що рівень національної безпеки не може бути достатнім, якщо в загальнодержавному масштабі не буде вирішено завдання захисту населення, об'єктів економіки, національного надбання від НС.

Забезпечення безпеки у НС залежить від спільного виконання дій людьми, від підготовленості кожної людини, її вміння діяти у ситуації, яка склалася, відповідно до завчасно спланованих заходів з реагування на НС.

Підготовка всіх верств населення до дій у НС є основним завданням Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДС ЦЗ) та визначена Законами України «Про правові засади цивільного захисту», «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», «Про Цивільну оборону України», «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», «Про боротьбу з тероризмом», «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

Здобуття знань у сфері цивільного захисту слід розглядати як безперервний процес, бо вимоги дуже швидко змінного світу є такими, що для повноцінного виконання тих чи інших видів діяльності не вистачає раз отриманої освіти.

Держава має створити для цього необхідні умови. І в Україні створено єдину систему підготовки органів управління, сил цивільного захисту та населення до дій в умовах НС, складовою частиною якої є міжгалузєва система підвищення кваліфікації керівних і управлінських кадрів (функціонального навчання) у сфері ЦЗ. Порядок підготовки населення до дій у НС впроваджується дією нормативних документів: постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001р. № 874 «Про удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту», наказом МНС України від 23.04.2001р. № 97 «Про порядок здійснення підготовки населення на підприємствах, установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», Державним стандартом України «Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» ДСТУ 5058:2008.

Сьогодні система функціонального навчання послідовно інтегрується в національну систему освіти на засадах єдиної законодавчої, нормативно-правової бази, з урахуванням специфіки відомчої освіти та освіти у галузі державного управління.

Вирішення завдань із забезпечення в регіонах необхідних умов щодо розширення й оновлення знань і вмінь у сфері цивільного захисту покладено на навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (НМЦ ЦЗ та БЖД) областей. Свою освітню діяльність центри здійснюють в єдиному навчально-науковому комплексі Інституту державного управління у сфері цивільного захисту на основі функціональних програм навчання, які складаються з урахуванням раніше здобутих слухачами знань і умінь у ВНЗ, з дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона», а також згідно з вимогами часу та посадами у ЄДС ЦЗ.

Функціонування міжгалузевої системи в нашому регіоні забезпечується НМЦ ЦЗ та БЖД Луганської області (далі – Центр), у складі якого здійснюють навчальний процес обласні та 7 міських курсів, 2 навчально-консультаційних пункти та навчальний пункт із професійно-технічного навчання фахівців для системи ДСНС України.

Формування у слухачів здатності (готовності) до виконання певних функцій за цільовим призначенням є результатом підвищення кваліфікації у сфері ЦЗ, а якість процесу навчання насамперед залежить від урахування особливостей навчання дорослих.

Навчання в системі підвищення кваліфікації має особливості. Це динамічний і мобільний процес, який вимагає пошуку й застосування ефективних методів для забезпечення високої якості навчання, тому що слухачі мають засвоїти значний обсяг інформації за достатньо короткий термін, виробити нові вміння і навички професійної діяльності. Виявлення наявного рівня знань слухачів дає можливість визначити форми і методи роботи з ними. Освітня діяльність на курсах підвищення кваліфікації має бути орієнтована на кінцевий результат, оскільки дорослий навчається з метою вирішення певних життєвих і професійних проблем і досягнення конкретних цілей. Однією з особливостей роботи з дорослими є їхня спрямованість на миттєве застосування результатів навчання. Це вимагає від викладачів системи підвищення кваліфікації не тільки надання слухачам певного обсягу нових знань, але і створення умов для оволодіння вміннями і навичками використання отриманих знань у практичній діяльності.

Виходячи з цього, доцільно використовувати методи інтерактивного навчання, які відповідають природі і характерним ознакам навчання дорослих. В основі інтерактивних методів лежать діяльність учасників та групова взаємодія. Вони є необхідними для того, щоб: порушити монотонність і пошук навчальні заняття; сприяти формуванню партнерських відносин; розвивати співпрацю, творчість; забезпечити орієнтацію навчання на практичну професійну діяльність; залучити до співпраці широку аудиторію слухачів. Вони дозволяють не тільки оптимально враховувати навчальні потреби дорослої людини, а й створювати умови для постійного, систематичного аналізу власних

дій. Завдяки інтерактивному навчанню можна уникнути появи у свідомості слухачів шаблонів, стереотипів у ставленні до професійної діяльності.

Поряд з цим сама суть інтерактивності вводить елемент непередбачуваності. Це означає, що використання інтерактивних методів, алгоритм їх реалізації модифікується відповідно до вимог конкретної навчальної ситуації. Такими методами можуть бути: лекції-презентації, дискусії, тренінги, ділові і рольові ігри, моделювання ситуацій, мозковий штурм.

Використання інтерактивних методів навчання сприятиме підвищенню ефективності роботи, але необхідно також спиратися на основні принципи навчання дорослих.

Отже, для підвищення ефективності подальшого розвитку системи функціонального навчання необхідно більшою мірою враховувати різноманітність індивідуальних вимог і підходів до навчання дорослих, забезпечити змістовність і збалансованість форм навчання, а саме:

- максимальне врахування власних професійних запитів, потреб та інтересів, соціально-економічних умов професійної діяльності;
- широкий спектр пропозицій щодо форм навчання та право самостійного вибору;
- зміст навчання має задовольняти сьогоденні потреби у практичній діяльності різних категорій слухачів;
- у процесі навчання повинна панувати атмосфера творчої взаємодії викладачів і слухачів, мають бути створені умови для вільного обміну думками, результатами набутого досвіду.

І, як свідчить досвід, слухачі курсів підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту, націлені на навчання, чітко усвідомлюють його мету, прагнуть раціональніше використовувати відведений на нього час. Разом з тим вони відрізняються особливою вимогливістю до викладачів, очікують від них не лише глибоких, концентрованих теоретичних висновків, положень, а й аналізу реального життя, обґрунтованих рекомендацій для практичної діяльності.

Аналіз результатів освітнього процесу з функціонального навчання дає можливість зазначити, що якість підвищення кваліфікації у сфері ЦЗ – це установлення, забезпечення та підтримання необхідного рівня компетенції слухачів відповідно до потреб замовника, а ефективність цього процесу у значній мірі залежить від методичної роботи і, насамперед, від науково-методичної роботи з педагогічними кадрами Центру.

Сьогодні методична робота, на прикладі Центру, має найрізноманітніші форми та базується на новому позитивному досвіді. Постійно відстежується робота кращих педагогів, яка описується і поширюється як зразок професійної діяльності; організуються заходи, під час проведення яких моделюються і створюються ситуації, де педагоги опановують нові прийоми, техніки, методи й технології, співпрацюють один з одним, де необхідно мислити педагогічними поняттями, оцінювати істинність суджень, формулювати запитання і відповіді на них, різноманітні умовиводи.

З цією метою в Центрі проводяться Методичні дні, Дні викладача та майстра виробничого навчання. Основними заходами цих днів є педагогічні читання про підсумки роботи над методичними темами, проведення відкритих занять та відвідування творчих лабораторій викладача, демонстраційні заняття, які проводяться педпрацівниками курсів з метою презентації досвіду щодо проведення видів занять із різними категоріями слухачів, майстер-класи, інструктажі та настанови, огляди нової методичної літератури, круглі столи. Також під час проведення заходів щодо професійної підготовки педпрацівників сьогодні обов'язково проводиться підготовка з фаху навчання за допомогою комп'ютерних технологій, створення мультимедійних презентацій, мультимедійного супроводу навчальних занять. В результаті такої підготовки педагоги набувають навичок змістовного інформаційного насичення процесу навчання, підвищення рівня засвоєння навчальної інформації, урізноманітнення форм презентації інформації, видів пізнавальних завдань, активізації навчальної діяльності слухачів та розкриваються великі резерви й істотні переваги застосування в навчальному процесі комп'ютерних технологій.

Отже, однією з найважливіших форм науково-методичної роботи є самоосвітня праця педагога, бо при пасивному ставленні до професійного самовдосконалення жодні форми підвищення кваліфікації не дають бажаних результатів.

І тут слід було зазначити, що сьогодні, коли педагог працює в ситуації постійного вибору на рівні педагогічних технологій, а не просто часткових засобів, які не створюють цілісності, вже недостатньо для ефективної роботи простого копіювання досвіду у педагога-майстра.

Тому основним напрямом підвищення якості освітнього процесу з функціонального навчання є всебічний розвиток науково-методичної роботи з викладачами та майстрами виробничого навчання: від організаційних форм до самоосвіти, від обов'язкової участі до добровільної, цілеспрямованої роботи щодо стимулювання високопрофесійної педагогічної праці. Крім цього, науково-методична робота обов'язково повинна будуватися на діагностиці утруднень кожного педагога.

Таким чином, проблема ефективного управління сучасним навчальним процесом функціонального навчання може бути вирішена тільки за умови забезпечення високої компетентності та професійної майстерності викладача та майстра виробничого навчання. Успіхи навчального процесу у значній мірі залежать від уміння керівництва організувати та спрямувати роботу педпрацівників Центру на інтенсивне впровадження у практику нових прогресивних педагогічних ідей, технологій навчання, досягнень сучасної педагогічної науки та практики.

Тому сьогодні пріоритетними напрямами роботи навчально-методичних установ є діяльність з навчання та розвитку педагогічних кадрів, виявлення, узагальнення та розповсюдження найбільш цінного педагогічного досвіду; безперервне підвищення професійного рівня педагогічних працівників у галузі новітніх досягнень у сфері освіти й науки та оперативне впровадження інновацій в освітній процес.

Ільницька І.М., методист II категорії методичного кабінету навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Закарпатської області

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДНА З НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення і створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування.

Для цієї технології є характерною сильна пізнавальна мотивація, що створюється мережею інтернет, та якість підготовки фахівця.

Саме посиленою мотивацією дистанційне навчання відрізняється від заочного навчання, і з цим пов'язаний якісний стрибок, внаслідок чого його не можна назвати новим етапом у розвитку заочного навчання.

Дистанційне навчання характеризується високим професіоналізмом, прагненням до співробітництва, самоствердженням і високим рівнем комунікації з колегами. Для нього характерне різке підсилення соціально-значущих мотивів: ділового, пізнавального, співробітництва, самореалізації і розвитку, самоствердження і комунікативності, внаслідок використання відкритого комп'ютерного навчання і сучасних засобів комунікації.

Складові частини дистанційного навчання

Дистанційне навчання – це сукупність педагогічних технологій (форма навчання), що базуються на принципах відкритого комп'ютерного навчання та активних методах навчання у спілкуванні в інформаційному освітньому просторі, для організації освіти користувачів, розподілених у просторі та часі.

Сьогодні можна навести велику кількість визначень понять "дистанційна освіта", "дистанційне навчання", "дистанційна діяльність", що відбивають різноманіття підходів до їх розуміння.

Дистанційна освіта – особлива, досконала форма, яка поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного і вечірнього навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа. Сучасні засоби телекомунікацій та електронних видань дозволяють подолати недоліки традиційних форм навчання, зберігаючи при цьому всі їх достоїнства.

Дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних, нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, технічних засобів, що створюють умови для вибору слухачами вільних освітніх дисциплін, які відповідають стандартам, діалоговому обміну з викладачем; при цьому процес навчання не залежить від розташування слухача у просторі та часі. Іншими словами, дистанційне навчання - це придбання знань і вмінь шляхом інформації та навчання, що включають у себе всі технології та інші форми навчання на відстані.

Дистанційна діяльність – це практика, яка поєднує працівників, а також джерела, розміщені в різних географічних регіонах, за допомогою спеціальної технології, що дозволяє здійснювати взаємодію.

Визначення освіти

Визначення освіти – це процес навчання, найперші можливості самоосвіти. Набирає силу дистанційна педагогічна діяльність (організація дистанційних семінарів, конференцій, робота з аспірантами, олімпіади, вікторини та ін.).

Кажучи про дистанційну форму освіти, слід мати на увазі створення єдиного інформаційно-освітнього простору для навчального процесу, куди слід включити різноманітні електронні джерела інформації (мережеві теж): віртуальні бібліотеки, бази даних, консультаційні служби, електронні навчальні посібники, кіберкласи.

Коли мова йде про дистанційне навчання, слід мати на увазі наявність у системі викладача, навчального матеріалу у різних формах та слухача. Це взаємодія викладача та слухача.

Звідси впливає головне в організації дистанційної форми навчання:

- створення електронних курсів;
- розробка дидактичних основ дистанційного навчання;
- підготовка педагогів-координаторів.

Дистанційна форма – це не синонім заочної форми навчання, тому що тут передбачається постійний контакт із викладачем, з іншими слухачами кіберкласу, імітування усіх видів очного навчання, але за специфічними формами. Як наслідок, потрібні теоретичні проробки, експериментальні перевірки, серйозні науково-дослідні роботи.

Ефективність дистанційного навчання залежить від тих викладачів, які ведуть роботу зі слухачами в Інтернет. Це повинні бути викладачі з універсальною підготовкою, які володіють сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, психологічно готові до роботи зі слухачами у новому навчально-пізнавальному середовищі.

Десять фактів з життя дистанційного навчання:

1. Слухачі–особистості;
2. Технології змінюються та розвиваються;
3. Технології згасають;
4. Планування наочності;
5. Забарність слухачів;
6. Або охопити, або втратити;
7. Слухачі віддають належне зворотному зв'язку;
8. Технологія потребує часу;
9. Активне навчання – головне;
10. Слухачі мають цінні ідеї.

Без навчання протягом усього життя в сучасному світі не обійтись, адже будь-яка освічена людина має володіти чималим багажем знань. Причому дуже важливо цей багаж постійно оновлювати, інакше важко буде наздогнати стрімкий перебіг життя. А відстати від нього – означає бути неконкурентоспроможним на ринку праці, втратити можливість одержати

бажану роботу. Вирішити цю й багато інших проблем допоможе дистанційне навчання.

Дехто уявляє інформаційні ресурси дистанційного навчання як сукупність відсканованих підручників, розміщених в Інтернеті, які потрібно прочитати, а потім переказати. Але це далеко не так. Звичайно, якісно створені мультимедійні підручники є частиною ресурсу дистанційного навчання, проте головний його аспект – це постійне інтерактивне спілкування слухача з викладачем (у форумі, через електронну пошту чи програму SKYPE). Не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування слухачів між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі он-лайн. Без усіх цих інтерактивних форм навчання і спілкування процес вивчення курсу на відстані стає статичним і недостатньо ефективним.

Переваги дистанційної освіти

➤ Основною перевагою дистанційної форми навчання над очною формою є, передусім, її зручність: слухач самостійно обирає час і місце для навчання, що дозволяє йому працювати чи паралельно вчитися на стаціонарі в іншому місті чи навіть країні. Окрім того, заміна конспектів електронними ресурсами та новітніми методами навчання, а також постійні консультації з викладачем надають цій формі самоосвіти додаткових переваг перед заочною.

➤ *формування принципового нового інформаційно - освітнього простору.* Створюється постійно діюче, систематизоване та постійно оновлюване джерело якісної освітньої інформації, куди входять електронні книги, віртуальні бібліотеки, бази даних, консультаційні служби, електронні навчальні посібники, кіберкласи.

➤ *додатковий ринок освітніх послуг,* який знижує поріг доступності до них різних соціальних груп та категорій населення, зменшує розрив в якості елітарної та масової освіти;

➤ *комфортність у навчанні* (незалежно від місця проживання та виду діяльності, свободи вибору змісту, темпу, тривалості у часі, виду та рівня освіти), можливість задоволення пізнавальних інтересів та потреб особистості на всіх етапах її розвитку створюють реальні передумов для неперервної освіти;

➤ *активізація процесу навчання* – постійне інтерактивне спілкування слухачів з викладачем (у форумі, через електронну пошту чи програму SKYPE) і між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі он-лайн;

➤ *вплив на формування світогляду особистості,* надаючи їй риси планетарного;

➤ *особистісно-орієнтоване навчання.* Дидактичні моделі і технологія дистанційного навчання дозволяють розв'язати проблему особистісної спрямованості навчання.

Недоліки дистанційної освіти

➤ *психологічна і “комп'ютерна” невідготовленість викладачів.* Це пов'язано з традиційною методикою навчання, яка передбачає не віртуальне, а “живе” спілкування між слухачем і викладачем;

➤ *значні грошові витрати* (оновлення матеріальної бази, закупка комп'ютерної техніки, виділення приміщень, забезпечення доступу до Інтернету та ін.).

Для навчання “на відстані” потрібно мати сильну мотивацію й самоорганізацію, бо дистанційне навчання – це, передусім, самоосвіта, тобто здатність працювати самостійно. Для когось це є перевагою, а для когось, навпаки, – недоліком, – все залежить від людини та її характеру.

Єфремова Н.Л., завідувач методичного кабінету Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області

РОБОТА ЦЕНТРУ НАД ЄДИНОЮ МЕТОДИЧНОЮ ТЕМОЮ

18 жовтня 2012 року колектив Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області підводив підсумки п'ятирічної роботи над єдиною методичною темою. Під час обговорення було розкрито систему організації роботи над єдиною методичною темою, основні етапи, цілі та завдання, критерії вибору, умови реалізації, технологію і форми організації.

Сьогодні, коли система функціонального навчання поступово інтегрується у національну систему освіти, перед Навчально-методичним центром ЦЗ та БЖД Луганської області (далі – Центр) постають нові пріоритети розвитку, цілі і завдання діяльності.

Головну мету роботи Центру визначено концепцією освітньої діяльності – вона передбачає послідовну, поетапну роботу педагогічного колективу над підвищенням якості освітніх послуг та методичного супроводу суб'єктів господарювання в навчанні населення діям у надзвичайних ситуаціях за місцем роботи, проживання та навчання. На шляху у досягненні поставленої мети стоять завдання з удосконалення управління та розвитку кадрового потенціалу, орієнтованого на науково-методичну діяльність, особистісну самореалізацію і самоактуалізацію.

Ефективність діяльності будь-якого навчального закладу пов'язана з рівнем організації методичної роботи, спрямованої на вивчення і реалізацію єдиної методичної теми. Організація добре продуманої, творчої, дієвої і результативної методичної роботи є одним з найважливіших аспектів управління педагогічним процесом, в основі якого – удосконалення освітнього процесу і поліпшення його методичного забезпечення. Методична робота в Центрі спрямована на виявлення і вирішення протиріч, що є в освітньому процесі, ґрунтується на діагностиці, аналізі професійної компетенції педагогів, їхніх потреб і утруднень, які виникають у процесі педагогічної діяльності. За результатами діагностики на основі системного підходу моделюється динамічна структура, визначається зміст і оптимально збалансовані форми методичної діяльності, а правильно поставлена єдина науково-методична проблема дозволяє чітко визначити основні напрями, обґрунтувати цілі і

реальні можливості їх вирішення, синхронізувати діяльність структурних підрозділів. Така організація методичної роботи спрямована на конкретний кінцевий результат, у результаті чого створюється колективний досвід із впровадження науково-методичної ідеї, а не досвід окремого педагога, який, виявляючи творчість, самостійно впроваджує нові ідеї педагогічної науки, передовий педагогічний досвід.

У 2008 році в Центрі було обрано єдину методичну тему – «Підвищення ефективності педагогічного процесу шляхом впровадження інноваційних технологій навчання». Актуальність даної теми було визначено сучасними тенденціями розвитку функціонального навчання, які вимагають постійного пошуку і застосування ефективних методів для забезпечення високої якості навчання, його активізації, залучення самих слухачів до вирішення проблемних ситуацій, освоєння методики розроблення управлінських рішень щодо попередження та ліквідації наслідків НС. Організація навчального процесу має бути спрямована на формування потреби до самостійного пошуку відповідей на актуальні питання практичної діяльності.

У зв'язку з цим зросла потреба в пошуку нових форм і методів роботи. Методичну тему визначили на п'ять років з розбивкою по роках:

Перший рік – діагностичний етап. Робота проводилася з метою діагностики знань педагогів про сучасні тенденції в освітній системі України і системі функціонального навчання, визначення рівня готовності до інноваційної діяльності.

У результаті таких досліджень ми дійшли висновку, що є потреба у підвищенні рівня знань педагогів з питань андрагогіки, інноваційних технологій навчання, а також у відпрацюванні навичок роботи з перспективним педагогічним досвідом.

Другий рік – теоретичний етап. Всю роботу було націлено на активне теоретичне вивчення проблеми та розуміння особливостей її впровадження, на максимальне інформування педагогів із даного питання. У цей період вивчався досвід Луганського обласного інституту підвищення педагогічної освіти й Луганського інституту праці та соціальних технологій з підготовки та перепідготовки дорослих слухачів і новітніх технологій сучасного викладання. Для педагогів Центру були проведені лекційні заняття, семінари і тренінги з підвищення професійної майстерності. На цих заходах розглядалися і опрацьовувалися нагальні питання: роль методичної роботи в підвищенні професійної підготовки педагога; принципи андрагогіки; роль особистості педагога у процесі впровадження новітніх технологій у навчальну практику; сучасні моделі та інтерактивні методи навчання; методика виявлення перспективного педагогічного досвіду, його узагальнення й оформлення; структура інтерактивного заняття.

Третій рік – пошук нових прийомів і методів навчально-пізнавальної діяльності. Удосконалення існуючих і впровадження нових ідей, методів і засобів навчання в навчальний процес – одна з цілей роботи на цей рік. Проводилися тематичні, інтенсивні короткострокові тренінги за сучасними педагогічними технологіями, відпрацьовувалися активні та інтерактивні методи

проведення занять, імітаційні, рольові та ділові ігри. З майстрами виробничого навчання та викладачами було проведено семінар-практикум «Тренінг як основна форма навчальної роботи на курсах ЦО. Методика підготовки і проведення тренінгу», «Практична психологія для організації інтерактивних практичних занять із слухачами». Систематично проводилися показові, демонстраційні заняття досвідчених педагогів з питань практичного використання інтерактивних методик у навчальному процесі. Активізувалися взаємовідвідування занять.

Четвертий рік – подальше удосконалення, апробація й оптимізація методів і засобів навчання для певної категорії слухачів. У Дні професійної майстерності проводилися відвідування творчих лабораторій майстрів виробничого навчання, де педагоги демонстрували свій досвід з організації та проведення тренінгів на місцях «натурних ділянок», демонстрували фрагменти групових занять з використанням мультимедійного обладнання. Було обговорено такі питання: «Основні положення і практичне значення Національного стандарту України: «Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях», «Удосконалення та приведення до норм сучасного навчального процесу навчально-матеріальної бази курсів – це шлях до підвищення ефективності навчання», «Шляхи підвищення ефективності та функціональної спрямованості навчального процесу». Також обов'язковим моментом у процесі підготовки педагогів було навчання використанню комп'ютерних технологій у викладанні, створення мультимедійних презентацій, мультимедійного супроводу навчальних занять. В результаті такої підготовки викладачі набувають навичок змістовного інформаційного насичення процесу навчання, підвищується рівень засвоєння знань, урізноманітнюються форми презентації інформації, види пізнавальних завдань, активізації навчальної діяльності слухачів і розкриваються великі резерви й істотні переваги застосування в навчальному процесі комп'ютерних технологій.

П'ятий рік – обробка результатів роботи, узагальнення досвіду, оформлення й опис ходу реалізації методичної теми, визначення перспектив на майбутнє.

Розробляючи зазначену тему, наш педагогічний колектив дійшов основного висновку, що підвищення ефективності визначається в об'єднанні різних форм і методів із пріоритетом інтерактивних форм навчання, які відповідають природі й характерним ознакам навчання дорослих. Вони дозволяють не тільки оптимально враховувати освітні потреби дорослої людини, але і створювати умови для постійного, систематичного аналізу власних дій.

До яких же результатів у ході роботи над методичною темою ми прийшли?

Постійно вдосконалювалася педагогічна майстерність викладачів і майстрів виробничого навчання (МВН). За 5 років педагоги Центру подали 48 заяв на атестацію і пройшли її в установлені терміни. У період 2007–2012 рр. за результатами атестації 8 педагогів отримали педагогічні звання (старший викладач – 1, викладач-методист – 1, МВН 1 категорії – 1, МВН 2-ї категорії –

5), 17 – кваліфікаційні категорії фахівців (вищої категорії – 5 , першої категорії – 10, другої категорії – 2).

Позитивним результатом можна вважати те, що підвищення кваліфікації в Інституті післядипломної освіти ЛНУ імені Тараса Шевченка як фахівці освіти пройшли 45 педагогів – 96%, а на кінець 2006 року підвищення педагогічної кваліфікації пройшов лише 1 педпрацівник Центру. Перепідготовка в педагогічних вишах є необхідною умовою підвищення професійної майстерності педагога і, безумовно, сприяє підвищенню якості функціонального навчання, впровадженню у навчальний процес інноваційних технологій.

Поряд із позитивними результатами в роботі було виявлено й негативні сторони. Труднощі в роботі були пов'язані з новизною проблеми єдиної методичної теми. Почерпнути знання з цього питання у 2007 році було доволі проблематично, оскільки в педагогічній літературі це питання мало було висвітлено, а якщо і були публікації, то в основному з роботи середніх навчальних закладів. А робота над єдиною методичною темою в Центрі має певну специфіку і вимагає подальшої розробки в дослідженнях. Тому було допущено ряд помилок у процесі роботи, а саме: формулювання проблеми є об'ємним за змістом, багатослівним і таким, що педагоги вже 5 років не можуть назвати; не було визначено чітких завдань щодо роботи над темою; не розроблено методичних рекомендацій; не всі педагоги можуть без певної підготовки реалізувати ідею у своїй практиці.

З усього викладеного вище можна зробити наступний висновок: щоб надалі уникнути помилок, необхідно відповідально планувати і цілеспрямовано впроваджувати ряд заходів щодо підвищення компетентності педагогів.

Час вимагає нових підходів до організації освітнього процесу, і тут без впровадження ідей науки, перспективного педагогічного досвіду просто не обійтися. Організація роботи над єдиною методичною проблемою – ефективний шлях трансформації педагогічної ідеї у практику, і є тією об'єднуючою силою, яка допомагає переорієнтуватися на нові підходи в організації освітнього процесу, забезпечує участь кожного педагога у вдосконаленні освітнього процесу і сприяє розвитку ціннісних пріоритетів педагогів, створенню команди однодумців.

Єфремова Н.Л., завідувач методичного кабінету Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області;

Трушина Т.Д., методист методичного кабінету Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області

СТРЕС У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожна професія має свої як позитивні, так і негативні сторони. Григорій Сковорода казав, що для того, щоб бути щасливою людиною має займатися «сродною працею», тобто тією, від якої б вона отримала задоволення, але у

нашому світі не існує білого без чорного, отож, – окрім задоволення, людина на додачу отримує ще й купу стресів.

Щоденна робота педагога є досить великим навантаженням на психіку, тому що весь час перед ним стоять нові і складні завдання без достатнього часу на обмірковування або розрахунку найбільш вдалого рішення. Саме слово «стрес» прийшло до нас з англійської мови і в перекладі означає «напруження, тиск, навантаження». Проте стрес – це індивідуальна реакція, що може відрізнятись від реакції будь-якої людини. В її основі лежить ставлення людини до певної екстремальної ситуації, її думки й почуття.

Стрес – дуже розповсюджене явище в сучасному світі. Основою виникнення стресу в сучасних умовах життя є синдром розумово-емоційного напруження. Короточасні емоції переважно не є шкідливими – лише тривалі призводять до нервового напруження. У професії педагога стресорів вистачає. При постійному виникненні стресових ситуацій формується синдром розумово-емоційного (нервового) перенапруження, який може перейти у хворобу. Серед основних хвороб, які пов'язують зі стресом, є атеросклероз, гіпертонія та різноманітні захворювання шлунково-кишкового тракту. Стрес не є чимось фатальним, із ним можна й потрібно боротися. Для того аби уникнути негативних наслідків стресу, слід розвинути стресостійкість, усвідомити можливі ситуації виникнення стресу та способи їх усунення. Важливим фактором підвищення стресостійкості є активізація та накопичення особистісних ресурсів подолання стресу. Під ресурсами стресостійкості особистості розуміють індивідуальні якості та здібності, що зумовлюють психологічну стійкість у стресогенних ситуаціях. До таких ресурсів належать: позитивність і раціональність мислення, самоповага, активна мотивація, емоційно-вольові якості, активна життєва установка, фізичні ресурси. В кожній людині є внутрішні ресурси, які можуть допомогти у кризових ситуаціях та сприяють розвитку особистості.

Щоб уберегтись від стресів, педагог має перевести свою енергію в іншу форму діяльності, зайнятися тим, що дасть можливість зняти емоційну напругу, адже основою стресостійкої життєвої стратегії педагога є пошукова активність. Підвищити стресостійкість можна за допомогою аутотренінгу, медитації, сміхотерапії, кольоротерапії, ароматерапії, фізкультури, катарсису (спілкування із близькими, домашніми тваринами, захоплення мистецтвом). Це основні шляхи до психічного, фізичного та духовного здоров'я особистості. Тільки так можна гідно протистояти стресу, отримати більше задоволення від життя, знайти в собі та оточуючому середовищі нове та найкраще вчити майбутнє покоління українців.

Професія педагога вимагає значного інтелектуального напруження з метою найкращого викладання освітнього матеріалу, яке, у свою чергу, може спричинити стресову ситуацію. Психологічна небезпека загрожує педагогу на кожному етапі його діяльності. У школі багато чинників можуть викликати стрес вчителя – це неповага учнів до вчителя, гомін і неслухняність, зірвані уроки, невивчений матеріал, відсутність дисципліни на уроці, іноді навіть хуліганські витівки, постійні зміни в освітньому процесі, незрозумілі вказівки

керівництва закладу та багато іншого. А якщо до цього додати рівень оплати праці вчителя, можливі домашні потреби та й незадовільний рівень життя у країні, то ймовірність отримати стрес у значній мірі підвищується. На виникнення професійного стресу та формування синдрому емоційного вигорання, як в учителів, так і учнів, впливають такі особисті детермінанти: нейротизм, тривожність, агресивність.

Хто ж бажає жити у стані постійного стресу? І це при тому, що вимоги до професії та відповідальність учителя є неймовірно високими. Без вчителя немає ні героя, ні поета, ні політика, ні вченого. Можливо, у класі, в якому він веде урок, – майбутній президент, академік, письменник, а можливо – аферист або кілер. Усе це – в руках педагога. Добрий вчитель ставиться до своєї професії не як до ремесла, а як до мистецтва. І навіть якщо 40 хвилин уроку – не спектакль, то педагог все одно, як на сцені. І глядач у нього – найвибагливіший.

Якщо ви твердо вирішили вести боротьбу зі своїми стресами і комплексами, розробіть чітку програму. Головне – ваше бажання щось змінити на краще. По-перше, погляньте критично на свій одяг і зачіску, створіть власний імідж. Адже мати гарний вигляд – означає поважати тих, хто вас оточує. Вам повернеться сторицею – і діти, і колеги, і ви самі станете більше себе поважати. Вчитель повинен бути усміхненим, доброзичливим, соціально й особисто відповідальним, ерудованим, винахідливим. Він повинен загалом забути про своє, особисте, наболіле, і цілком, без залишку присвятити себе «чужим» дітям – гіперактивним, нестабільним, неслухняним. Адже робота вчителя не закінчується уроком, він повинен готуватися до наступного уроку, читати, дивитися, переживати, спілкуватися і з дітьми, і з їхніми батьками, колегами. Увімкніть у собі почуття гумору, без нього вчитель приречений на психічне нездоров'я. Усвідомлюйте щосекунди, що ви робите важливу, потрібну, суспільно значущу справу. Почніть зі свого ставлення до професії, адже якщо ви самі вважаєте її непрестижною, неможливо вимагати від інших визнання високого статусу вчителя. І, нарешті, останній і головний етап – тренінгова група. Не бійтеся вчитися. Адже чим мудріша людина, тим більше вона усвідомлює необхідність розвиватися далі. Життя – це пошук і постійне вдосконалення. Коли ви усвідомлюєте це, ваші стреси і комплекси залишаться в минулому, а робота, замість страху та невдоволеності, почне дарувати ні з чим не зрівнянні радощі.

Загальні рецепти позбавлення від стресу:

- спробуйте розробити систему пріоритетів у своїй роботі, вчіться планувати (накопичення великої кількості планів уроків, незакінчених проектів призводить до плутанини і тривоги; дезорганізація може призвести до стресового стану);

- уникайте нездорової конкуренції (в багатьох ситуаціях ми не можемо уникнути конкуренції, але занадто велике прагнення виграти в багатьох галузях попри будь-які обставини призводить до конфліктів, напруження і тривоги, робить людину агресивною);

- налагоджуйте ефективні взаємовідносини з керівництвом (від ефективності професійної взаємодії з керівництвом у значній мірі залежить адекватність оцінки професійної діяльності педагога);

- не ставте перед собою недосяжних цілей (мета повинна бути реальною та досяжною в часі; коли людина ставить перед собою надто глобальні або невизначені задачі, вона часто не може визначитись, з чого почати реалізацію своїх планів, тому доцільно масштабні цілі розбивати на кілька досяжних);

- зосередьтеся на позитивних якостях оточуючих, намагайтесь не критикувати інших (у позитивної особистості більш ефективні соціальні зв'язки та вищий рівень соціальної підтримки в колективі);

- змусьте стрес працювати на Вас, а не проти Вас, опануйте головне уміння – перетворюйте негативні події у позитивні. Оволодійте теорією та практикою позитивного мислення. Позитивне мислення – це головний людський інструмент забезпечення здоров'я і благополуччя;

- знаходьте час для відпочинку;

- ведіть активний спосіб життя, виконуйте фізичні вправи (це підвищує стресостійкість та адаптаційні можливості організму);

- не відкладайте надовго важливі справи (тягар незакінченої справи знижує адаптаційні ресурси);

- не ставте до себе як до жертви обставин (таке ставлення знижує адаптаційні можливості організму, заважає прийняттю ефективних рішень).

Більшу частину ситуацій, що викликають стрес, людина здатна вирішити самостійно. Головне зрозуміти та прийняти те, що серйозні зміни – це невід'ємна частина нашого життя. І тільки від нашого сприйняття цих змін залежить – стануть вони для нас стресовими чи нададуть можливості для отримання цінного досвіду.

Кирилюк С.В., викладач навчального пункту Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Миколаївської області

МОТИВАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЯКІСНОГО ВІДБОРУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ

Робота працівників багатьох професій, у тому числі й рятувальних, пов'язана із впливом на них комплексу шкідливих і небезпечних виробничих (або невиробничих) факторів, що визначає специфіку і рівень безпеки цих робіт, – важка фізична праця, обмежений простір, висока температура, шум, вібрація, значне психоемоційне навантаження і т.д.

За таких умов, відповідно, висуваються підвищені вимоги до індивідуальних властивостей виконавців, оскільки безаварійність праці залежить не тільки від обстановки на надзвичайній ситуації (пожежі), як у нашому випадку, а й від поведінки самих працівників, а також від функціонування окремих фізіологічних систем їх організму, що найбільше задіяні у трудовому процесі. До них віднесені такі показники, як сенсомоторна

реакція, втома, зорова і слухова пам'ять, орієнтація у замкнутому просторі, стійкість до впливу стресів, швидкість переключення уваги і т.д.

Забезпечення високої ефективності й надійності професійної діяльності здійснюється як шляхом вдосконалення технічних засобів і систем, раціоналізацією навчання, так і шляхом професійного відбору.

Професійний відбір – це система заходів, що дозволяє виявляти людей, які за своїми індивідуальними якостями є найбільш придатними до навчання і подальшої професійної діяльності з обраної професії. Професійний відбір визначає професійну придатність, що означає певну характеристику, відображаючи можливості людини оволодіти будь-якою професійною діяльністю.

Однією з найбільш суттєвих проблем професійної підготовки кадрів робітничих професій, з якою досить часто стикається викладацький склад відомчих навчальних закладів, – це достатньо низький «якісний» склад направлених на навчання кандидатів, їх неправильна мотивованість.

Нині широко розповсюдженою є практика підбору співробітників за принципом спорідненості або "давнього" знайомства. Вона має свої позитиви на початковому організаційному етапі при працевлаштуванні та направленні на навчання. Але такий шлях не є перспективним, оскільки виникають такі негативні соціально-психологічні феномени як «кумівство», родинні зв'язки слухача, що не можуть не впливати на відносини між слухачами та викладачем у процесі навчання.

Враховуючи те, що професійний відбір призначений для забезпечення високої ефективності роботи і для збереження здоров'я особового складу, профілактики професійних захворювань, продовження трудового довголіття, задоволеності своєю роботою і т.д., то саме ці «родинні зв'язки» та відсутність *необхідної* мотивації можуть зашкодити самому ж працівникові у реалізації цих завдань. Сутність професійного відбору кандидатів до робіт у небезпечних умовах праці полягає в комплексній оцінці їх фізичних і психологічних властивостей за допомогою системи заходів зі спеціального, освітнього, медичного та психофізіологічного відбору.

Професійний відбір буває наступних видів:

- 1) медичний відбір;
- 2) освітній відбір;
- 3) соціально-психологічний відбір;
- 4) психофізіологічний відбір.

Медичний відбір полягає у виявленні тих осіб, стан здоров'я і рівень фізичного розвитку яких дозволяє успішно й у відведені чітко регламентовані терміни опанувати ту спеціальність, для якої проводиться відбір, а також надійно і ефективно працювати за даною спеціальністю протягом тривалого часу без шкоди для здоров'я.

Освітній відбір спрямований на виявлення осіб, рівень знань яких може забезпечити успішне навчання обраній професії або безпосереднє виконання професійних обов'язків. Він дозволяє забезпечити необхідний стартовий рівень підготовки фахівців.

Соціально-психологічний відбір призначений для визначення тих соціально обумовлених психологічних властивостей особистості, а також моральних та ділових якостей, які відображають її готовність та прагнення виконати виробничі завдання, свої професійні обов'язки в будь-яких умовах, в тому числі й екстремальних, і які є необхідними для успішної роботи людини в колективі, а також сприяють прояву почуття задоволеності своєю працею.

Психофізіологічний відбір, будучи складовою частиною професійного відбору, істотно відрізняється від всіх інших, вказуваних вище. Його основне завдання - визначити стан, ступінь розвитку сукупності тих психофізіологічних, психічних та особистісних якостей і здібностей людини, які в найбільшій мірі відповідають вимогам обраної професії, сприяють використанню професійних навиків у реальних умовах.

Особливістю професійного психофізіологічного відбору, на відміну від відбору за медичними показаннями, фізичною підготовленістю, соціальними даними, є не лише підвищення ефективності і надійності праці в небезпечних умовах, але і скорочення термінів навчання даній професії, зменшення відсіву в процесі подальшої роботи за обраним фахом, зниження плинності кадрів, виробничого травматизму.

Психофізіологічне обстеження та випробування тестовими навантаженнями дозволяє швидко й об'єктивно «вимірювати» порівняно велике число психофізіологічних властивостей, виявити тонку структуру індивідуальних особливостей особистості, яку за іншими методиками можна визначити лише у процесі тривалих спеціально організованих спостережень, а також вивчення працюючих осіб у процесі діяльності.

Одним із визначальних компонентів організації навчальної діяльності є *мотивація*. Вона може бути внутрішньою або зовнішньою щодо діяльності, однак завжди є внутрішньою характеристикою особистості як суб'єкта цієї діяльності. Передумовою успіху в ній є сформованість спонукальної сфери, розвиток якої потребує цілеспрямованого педагогічного впливу.

Мотив навчання – внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність. Мотивами можуть бути потреби й інтереси, прагнення й емоції, установки й ідеали. З психологічного погляду, мотиви є внутрішніми рушіями навчальної діяльності. Від рівня сформованості мотивів багато в чому залежить успішність і ефективність навчальної діяльності.

Рис. 1. Типи мотивації навчальної діяльності

Виходячи із вищевказаних типів, можна виділити кілька основних груп мотивів.

1. **Соціальні**, які мають широкий спектр свого вияву. Передусім це прагнення особистості шляхом навчання утвердити свій соціальний статус – у суспільстві, в певному соціальному колективі (родині, класі та ін.).

2. **Спонукальні**: пов'язані із впливом на свідомість слухача певних чинників – вимог батьків, авторитету викладачів, колективу та ін.

3. **Пізнавальні**: виявляються у пробудженні пізнавальних інтересів і реалізуються шляхом отримання задоволення від самого процесу пізнання та його результатів. Пізнавальна діяльність людини є провідною сферою її життєдіяльності. Тому формування у слухачів пізнавальних мотивів – це провідний фактор успішності пізнання, бо через нього реалізуються природні потреби людини.

4. **Професійно-ціннісні**: відображають прагнення людини отримати професійну підготовку для участі у продуктивній сфері діяльності. Ці мотиви вступають у дію на етапі вибору професії і безпосереднього здобуття професійної освіти.

5. **Меркантильні**: пов'язані з безпосередньою матеріальною вигодою, корисливістю особистості. Вони не є вирішальними, діють лише вибірково, залежно від індивідуальних психологічних особливостей конкретної людини.

Дослідження мотиваційної сфери слухачів відомчих навчальних закладів свідчить про наявність певної структури та ієрархії мотивів, які спонукають юнаків до навчання.

Результати анкетування слухачів навчальної групи професійно-технічного навчання за робітничою професією «пожежний-рятувальник» у навчальному пункті НМЦ ЦЗ та БЖД Миколаївської області за різними методиками визначення мотивації вказують на наявність певної ієрархії мотивів навчання.

Слухачам у кількості 30 чоловік було запропоновано оцінити за п'ятибальною шкалою твердження, за допомогою яких можна пояснити причини, що спонукали їх до навчання у нашому навчальному закладі. Тестування проводилося анонімно, для отримання більш точної картини.

Тест складався із 56 тверджень і дав змогу діагностувати рівень вираженості кожного із п'яти груп мотивів, які представлені у структурі мотивації навчання слухачів.

Мотиви, що за своїми кількісними показниками посіли перші місця, можна вважати провідними для кожного слухача.

Таблиця 1

Структура мотивації навчання слухачів первинної професійної підготовки
«пожежного-рятувальника»

Місце	Мотиви	Кількість
1.	Професійно-ціннісні	12 (40%)
2.	Соціальні	6 (20%)
3.	Спонукальні	6 (20%)
4.	Меркантильні	4 (13,3%)
5.	Пізнавальні	2 (6,7%)

Згідно з результатами дослідження, найбільше значення мають все ж таки професійно-ціннісні мотиви, що відображають прагнення людини отримати професійну підготовку для участі у продуктивній сфері діяльності.

Відносно високий рейтинг має і мотив соціального престижу, який тісно пов'язаний із прагненням особистості до самоствердження у суспільстві.

Той самий результат показав спонукальний мотив, велика кількість слухачів прийшла на навчання за порадою батьків, родичів та отримує знання здебільшого тому, що вчитися вимагає викладач.

Наступне місце в ієрархії мотивів навчання займають меркантильні мотиви. Тобто вибір професії полягав, в першу чергу, як джерело заробляння коштів та практично не враховувалися особливості діяльності даної професії, тобто слухачу фактично було байдуже, що саме *робити* – головним є отримання матеріальних благ, і як один із можливих варіантів – професія «пожежного-рятувальника». Також багатьох влаштовує така схема трудової діяльності, як «робочий графік + заробіток».

Прагнення розвивати інтелект і особистість не є основним чинником, який спонукає слухачів даної категорії до навчання, пізнавальний мотив займає останнє місце.

Слід відзначити, що у процесі навчання тип навчальної мотивації слухача змінюється. На це впливають нові самонастанови слухача (наприклад, прагнення обходити або переборювати труднощі), тривалі успіхи або невдачі під час навчальних занять, вибір життєвого шляху та ін.

Високий рівень розумового розвитку є найважливішою умовою реалізації наявної мотивації слухача, формування позитивної мотивації у навчальній діяльності. При цьому простежується залежність між високим рівнем розумового розвитку та позитивними мотиваційними тенденціями, і навпаки.

Професійний відбір є однією з найважливіших складових комплексу профілактичних заходів щодо збереження здоров'я працюючих, який включає використання раціональних режимів праці та відпочинку й засобів індивідуального захисту, ефективне медичне обслуговування, передбачає зниження можливих економічних витрат, пов'язаних із рівнем травматизму та профзахворюваності. Тому, в першу чергу, для якісного відбору кандидатів на навчання до відомчих навчальних закладах необхідно враховувати наявну мотивацію осіб вже на початковому етапі трудової діяльності.

Результати проведених досліджень визначають необхідність розробки стратегії педагогічного впливу та визначення форм і умов розвитку у слухачів мотивації відповідального ставлення до вже у процесі навчання і, як наслідок, – до майбутньої професійної діяльності. Це стає можливим завдяки створенню оптимальних умов для саморозвитку і самоактуалізації слухачів, поєднання колективних та індивідуальних форм навчальної діяльності, співвіднесення навчального матеріалу з майбутньою професійною діяльністю студентів, моделювання ситуацій, які вимагають підтримки або ж спонукання до діяльності.

Нетребенко А.Ю., методист методичного кабінету Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Луганської області

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ГРУПОВОГО ЗАНЯТТЯ В СИСТЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

*Саме навчання дорослих, а не дітей
може врятувати світ від руйнування.
Г. Уеллс*

Головним завданням функціонального навчання є систематичне оновлення та поглиблення спеціальних знань і умінь в питаннях управління безпекою на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях з урахуванням можливості виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного і соціального характеру, а також в умовах особливого періоду та воєнного стану.

Для реалізації цього завдання важливими є пошук і впровадження таких підходів і технологій, які забезпечували б найбільш високу продуктивність, максимальний результат, виконання слухачами всіх вимог до інформаційної та практичної компетентності.

Останніми роками в педагогіці все частіше використовується термін «продуктивне навчання». Його методологія передбачає:

- підвищення значущості кожного учасника у формуванні, реалізації та оцінюванні його ініціативи у співпраці з іншими учасниками;
- впевненість кожного у власних силах;
- зміну ролі педагога, який стає наставником і разом з тим співробітником;
- створення відповідного освітнього середовища, зокрема доступу до нових інформаційних технологій.

Очевидно, що методології продуктивного навчання найбільше відповідає групова навчальна діяльність. Вона дозволяє ефективно використовувати комунікативні можливості: поліпшується сприйняття нової інформації і нового досвіду, формується здатність діяти відповідно до цих нових знань, а також висловлювати свої думки, співпрацювати з іншими учасниками навчального процесу, бути почутим і вміти слухати. Досягнення спільної мети групової діяльності відбувається завдяки спільним зусиллям всіх членів групи.

Функціональне навчання на обласних і міських курсах цивільного захисту передбачає обов'язкове проведення групових занять.

Групове заняття – один з найскладніших для викладача або майстра виробничого навчання вид занять, тому що вимагає особливо ретельної підготовки, продуманої постановки навчальних питань, визначення методичних прийомів для їх відпрацювання, підготовки матеріальної бази, наочних посібників, а також ефективного, вмілого і виправданого використання технічних засобів навчання.

Розглянемо детальніше вимоги до проведення занять, зокрема групових, викладені в навчальному посібнику С.І. Осипенка, А.В. Іванова «Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту».

Перший критерій якості та продуктивності – рівень комунікації на занятті. Цей показник, звичайно ж, має першорядне значення. Якщо на занятті не виникне зацікавленість, увага, бажання слухати і брати участь у навчальному процесі, то будь-які новітні методики та засоби технічного оснащення не будуть мати ефекту.

Від кого залежить рівень комунікації на занятті? Незважаючи на те, що групи слухачів не завжди є схожими одна на одну і нам доводиться мати справу з людьми різного рівня підготовки і з різною мотивацією, задає тон саме керівник заняття. Для успіху тут важливі багато факторів: особиста культура і рівень знань педагога, грамотна мова, тактовна поведінка, впевненість у своїх діях. При підготовці до заняття слід вибудовувати його хід послідовно і логічно, робити виклад матеріалу максимально доступним. При дотриманні таких вимог до себе педагог може розраховувати на відповідну реакцію слухачів. Їх зацікавленість переходить в активність: готовність порівнювати та аналізувати, формулювати й висловлювати власні думки, робити висновки.

Критерій другий – застосування методів навчання (методика). Використання мовних методів (усного викладу матеріалу, бесіди, пояснення) вимагає від педагога не тільки грамотного викладу заздалегідь продуманого і

підготовленого матеріалу, а й володіння технікою мовлення: поставленого голосу, інтонації, помірної швидкості мови. Занадто гучний і різкий голос викликає відторгнення інформації, тихий і монотонний знижує зацікавленість; увага слухачів переключається на сторонні думки.

Використання наочних методів навчання (схеми, плакати, таблиці) не повинно носити формального характеру. По-перше, при їх виготовленні мають бути ретельно продумані зміст і форма, щоб інформація подавалася чітко, доступно та лаконічно. Якщо аудиторія оформлена наочними посібниками за темою заняття, вони не мають висіти «мертвим вантажем». З цими матеріалами обов'язково потрібно працювати, звертати на них увагу слухачів. Є ще один нюанс, на який необхідно звертати увагу на заняттях майстрів. Плакати, таблиці, схеми потрібно розміщати так, щоб їх було добре видно всім слухачам, інакше в їх використанні просто немає сенсу.

Практичні методи навчання (прилади, обладнання, мультимедійний проектор) необхідні для того, щоб заняття не мало умоглядний характер. Відомо, що краще один раз побачити, ніж сто разів почути. У нашому випадку робота з приладами та обладнанням дозволяє закріпити теоретичні знання на практиці, створює умови для придбання необхідних навичок. Це тим більше важливо, тому що наші слухачі - це люди, які в більшості своїй піклуються про практичне застосування і використання отриманих знань.

Третій критерій, за яким проводиться аналіз групового заняття, – його дидактичне забезпечення. Роздавальні матеріали дозволяють охопити всіх учасників групи, заощадити час.

Критерій четвертий – використання інноваційних форм, методів навчання. Сучасні інтерактивні методи, на жаль, ще не достатньо активно впроваджуються у практику проведення групових занять на курсах. Проблема у тому, що самі педагоги не завжди мають досить чітке уявлення про той чи інший метод, від чого продуктивність занять, звичайно ж, «втрачає бали».

Однією з найбільш поширених помилок є неправильне уявлення про метод «круглого столу». Чимало педагогів, оголошуючи «круглий стіл», проводять звичайне опитування слухачів, в якому спілкування проходить на рівні «керівник занять – слухач». Насправді ж, «круглий стіл» – це свого роду нарада з обміну досвідом і обговорення практичних дій, досягнень і помилок. «Круглий стіл» – метод проведення занять зі слухачами, які, як правило, мають досвід практичної діяльності з обговорюваного питання. Слухачі повинні обґрунтовано сформулювати питання за темою обговорення, серйозно аргументувати підходи до їх вирішення, а також повідомити про вдалий і невдалий досвід.

Найбільш ефективним є активний варіант «круглого столу», під час якого педагог, організувавши розмову «зі зворотним зв'язком», направляє його. При цьому рекомендовано розбити слухачів на групи і спочатку обговорити тему в малих групах, а потім спільно.

При розгляді спірних питань є доречними використання дискусії – активного методу проведення занять, покликаною мобілізувати практичні та теоретичні знання, погляди слухачів на розглянуту проблему. Слід

враховувати, що планувати використання методу дискусії заздалегідь досить складно. Для цього потрібно знати рівень підготовки слухачів і ті питання, в яких їх точки зору розходяться. При цьому спірне питання має бути дійсно важливим і цікавим для всіх. У ході дискусії її учасники виявляють свої сильні боки, знаходять нові вдалі аргументи, що сприяє більш ефективному засвоєнню програмного матеріалу.

Недостатньо активно майстрами виробничого навчання використовується метод ситуаційного аналізу, який у функціональному навчанні може бути особливо продуктивним.

Ситуаційний аналіз – активний метод проведення заняття, при якому після ознайомлення з описом ситуації слухачі самостійно діагностують і аналізують проблему, пропонують свої ідеї та рішення. Використання цього методу сприяє оволодінню практичними навичками роботи з інформацією, виробленню управлінських рішень, освоєнню сучасних управлінських та соціально-психологічних технологій, формуванню здатності вибору оптимальних варіантів ефективної взаємодії з іншими людьми, стимулює інновації, підвищує мотивацію до навчання.

Використання певних методів навчання, їх комбінацій залежить від різних умов: теми заняття, цілі, категорії слухачів і т.д. Але в будь-якому випадку сучасний підхід до функціонального навчання вимагає від викладачів і майстрів виробничого навчання впровадження, поряд із традиційними методами, також інноваційних методів навчання слухачів. Тому на сьогодні при проведенні групового заняття особливу увагу слід приділяти вибору форм і методів навчання.

Дотримуючись схеми аналізу заняття, слід також звернути увагу на наступний критерій – виклад навчального матеріалу з дотриманням дидактичних принципів (науковості, доступності, систематичності).

Як показує досвід відвідування відкритих занять, деякі педагоги сприймають науковість і доступність як поняття взаємовиключні, культивують якийсь один з цих принципів на шкоду іншому. Наприклад, намагаючись зробити інформацію максимально доступною, надмірно її спрощують і скорочують, виключають наукову термінологію. У цьому випадку хочеться нагадати, що у функціональному навчанні слухачі – це дорослі люди, часто мають багатий досвід і цілком здатні засвоїти науково обґрунтовану інформацію. Іноді педагоги роблять крен в інший бік: закидають слухачів науковими термінами, не розшифровуючи їх і не пояснюючи, викладають навчальний матеріал у дуже теоретичному, відірваному від реальності вигляді. Це також неприпустимо. Слухачі повинні отримувати знання, які не суперечать науці, доступні їх рівню підготовки і перебувають в системі з уже наявним у них багажем знань і досвіду.

Наступний критерій при аналізі заняття – це забезпечення зворотного зв'язку зі слухачами (закріплення). Тут мова йде про засвоєння слухачами навчального матеріалу. Перевірити це можна за допомогою усного або письмового опитування, тестів і т.д. Той рівень знань, який слухачі показують при подібному тестуванні, і є головним показником педагогічної майстерності,

а також стимулом до його подальшого вдосконалення, впровадження у свою роботу інноваційних методів і форм навчання.

При аналізі занять обов'язково враховується і такий показник, як раціональність і доцільність використання навчального часу на кожному етапі заняття. Цей критерій перегукується з іншими викладеними вище вимогами і ще раз доводить, що тільки ретельно продумане і підготовлене заняття може бути успішним.

Досягнення мети заняття – це висновок, підбиття підсумків. Вкрай важливо, щоб педагогічні працівники оцінювали кожне проведене заняття, не упускаючи жодного з означених вище критеріїв і не зупиняючи роботи над підвищенням рівня свого професіоналізму.

Просяник Н.С. методист II категорії обласних курсів Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Закарпатської області

ЛЕКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО- ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУХАЧІВ

Педагогічна майстерність характеризує високий рівень педагогічної діяльності. А.С.Макаренко стверджував: "Педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, основу якого складають професійні знання, вміння і здібності." Професійні знання викладача – це бездоганне знання змісту предмету, який він викладає, та його методики, знання психології і педагогіки, логіки, принципів, форм і методів навчання і виховання, знання індивідуально-психологічних особливостей слухачів. Педагогічна майстерність ґрунтується на педагогічних здібностях.

У викладацькій діяльності змістовність мовлення набуває виключного значення, адже одним з головних чинників ефективності навчання у вищій школі стає зміст інформації, що надходить від викладача до слухача.

У навчальному процесі вищої школи зазвичай використовується науковий стиль мовлення, для якого характерними є такі риси як науковість, послідовність, доказовість, виділення головного, логічність, об'єктивність, узагальненість. У науковій мові головну роль відіграє правильне використання категоріально-термінологічного апарату наукової дисципліни.

Мовлення – це струнка система засобів спілкування, приведена в динаміку. А мова і мовлення підвладні різним впливам, зокрема збідненню та забрудненню. Забруднюють мову діалектні слова, професіоналізми, простонародні слова, вульгаризми, мовні штампи, непотрібні слова. Нанизування їх в мові свідчить про бідність літературного словникового запасу.

Доцільність мови – це така організація мовних засобів, яка понад усе підходить для конкретної ситуації висловлювання, відповідає меті та завданням

спілкування, сприяє установленню контакту між тим, хто говорить, та тим, хто слухає. Мова – це пов'язане ціле, і кожне слово в ній, будь-яка конструкція мають бути цілеспрямованими, стилістично доцільними.

Точність і ясність мовлення – взаємно пов'язані. Точність надає мові ясності, а ясність є наслідком точності. Критерій точності висловлювання визначається і його правильністю. Слово має бути адекватним висловленому ним поняттю. Захоплення книжковими словами, вживання надуманих термінів стає причиною псевдонауковості мовлення. Причиною неясності висловлювання може стати неправильний порядок слів у реченні.

Педагогу-оратору слід знати, що багатослів'я може набувати форми плеоназму – надлишку. Різновидом плеоназму є тавтологія – повторне позначення іншими словами вже названого поняття. Тавтологія свідчить про те, що той, хто говорить, не розуміє точного смислу запозиченого слова.

Однією з найбільш актуальних проблем, котрі хвилюють викладачів вищої школи, є проблема формування лекторської майстерності, до структури якої входить уміння володіти слухацькою аудиторією. Тому одним з першочергових завдань, які слід вирішити викладачеві, є створення позитивного враження на слухачів. Зазначу, що 7% першого враження сформує те, як говорить викладач; 38% – що він говорить; 55% – як він виглядає.

Отже, якщо лектор-викладач намагається стати авторитетним джерелом інформації, то слід звернути особливу увагу на структуру та зміст лекції, яку планується прочитати. Навчальна інформація на лекції повинна бути: актуальною, значущою, науково достовірною, аргументованою, змістовною, чітко структурованою.

Викладаючи зміст лекції, необхідно відповідно до означеного плану називати питання, чітко розкривати їх зміст, завершуючи короткими висновками, і, забезпечуючи логічний зв'язок, переходити до наступного питання. Такий підхід допомагає слухачам краще усвідомлювати зміст кожної обговорюваної проблеми, осягати структуру лекції у цілому. Мова лектора повинна мати певну синтаксичну архітектуру.

Лекторська майстерність передбачає також вибір правильної дистанції в аудиторії, положення тіла по відношенню до слухачів, Оптимальне положення – обличчям до аудиторії (а при записах на дошці – впівоберта до неї), найгірша позиція – спиною до аудиторії. Коли слухачі перемальовують схему чи таблицю, можна пройти між рядами з метою контролю за їх роботою і конспектуванням.

Треба розуміти, що початок лекції – це завжди складний момент. Коли лектор почав говорити і подолано перше хвилювання, необхідно намагатись почути свій голос і прослідкувати за інтонацією. На початку лекції бажано зробити стислий початковий коментар: інтонацією голосу, цікавим фактом необхідно привернути увагу аудиторії.

Важливо вміти утримувати увагу слухачів у процесі лекції. Психологічні дослідження доводять, що тривалість та концентрація уваги досить обмежена: час між піками уваги сягає приблизно восьми хвилин.

Для активізації уваги слухачів слід використовувати наочність, звертатись до аудиторії із запитаннями, використовувати технічні засоби навчання. Іншими ефективними засобами привернення уваги є: залучення слухачів до участі в обговоренні проблеми, наведення історичних довідок, проблемні запитання, співвідношення теми з потребами слухачів тощо.

У ракурсі лекторської майстерності великого значення набувають вміння викладача досконало володіти своїм голосом, гучність голосу, темпом мовлення, інтонація.

Значне місце серед невербальних засобів педагогічного спілкування посідають жести, поза та постава. Впевненість у ході, виважені жести повинні справляти враження ділової і зібраної людини. Обличчя викладача має бути привітним, сконцентрованим і діловитим. Погляд повинен бути прямим, налаштованим на взаємний контакт і відвертість.

Щоб правильно розподілити час на лекції викладачу слід, по-перше, її апробувати перед виходом в аудиторію із хронометражем часу на кожен її частину і лекцію загалом; по-друге, бажано підготуватися до зміни обсягу викладу інформації через певні причини.

Викладачеві слід урахувати, що кожна слухачька аудиторія складається зі слухачів з різними модальностями. Загальновідомо, що прийом інформації, її трансформація і закладання в пам'ять у вигляді знань, вмінь і навичок на навчальних заняттях здійснюється, в основному, трьома шляхами: зором, слухом і відчуттям. Внутрішній досвід також прийнято розподіляти на такі категорії (модальності): візуальний (зір), аудіальний (слух) і кінестетичний (рухи і дотики). Відповідно можна здійснити диференціацію слухачів на "візуалістів", "аудіалістів" та "естетиків", тому для кращого засвоєння навчального матеріалу всіма групами слухачів бажано використовувати різні канали подання інформації, дублювати поняття словами, які відповідають різним модальностям. Важливо також емоційно залучати до слухання людей, котрі не зацікавлені лекцією, а іноді і протистоять лекторові.

Доступність лекції досягається при гармонійному поєднанні абстрактного (логічні структури, системні побудови, математичні та інші моделі), образного (образність викладу інформації, її ілюстрування, включаючи і словесні приклади) і емоційного аспектів. Гармонія цих аспектів сприяє активізації у слухачів обох півкуль головного мозку, а матеріал лекції стає однаково доступним як "ліво", так і "правопівкульним" слухачам, емоційність підвищує потужність нейронних мереж, розвиває інтуїцію, допомагаючи виникненню асоціацій. Уміле поєднання вказаних аспектів зі змістовною стороною лекції підвищує інтерес слухачів та їх пізнавальну мотивацію.

Обов'язковим елементом лекції є відповіді на запитання слухачів. До цього етапу слід підготуватися як психологічно, так і спрогнозувавши зміст можливих запитань.

Врахування наведених умов під час лекції не тільки підвищує результативність засвоєння навчального матеріалу, а й стимулює формування продуктивних пізнавальних потреб та мотивів навчання.

Викладач повинен завжди бути самим собою, читати лекції із властивою лише йому манерою та прийомами, без шаблонів та "театралізації". Лише клопіткий пошук змісту та форми лекції виведе на перспективи досягнення гармонії думки та слова.

І на завершення, необхідно пам'ятати, що педагог має бути захисником і помічником вчительства, бо педагоги щодня ідуть до слухачів, вони дивляться очима їм в очі, передають свої знання та емоції.

Шароватова О.П., к.п.н., доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України

Васюков О.Є., д.хім.н., професор, завідувач кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України

Блан С.В., к.т.н., доцент, доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України

РОЛЬ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РИНКУ ПРАЦІ ПРОГРЕСИВНИМИ ФАХІВЦЯМИ

Ринок праці є сферою формування попиту і пропозиції на робочу силу. Через ринок праці здійснюється продаж робочої сили на визначений термін. Ринок впливає на всі сфери економіки, регулюючи рух трудових ресурсів у народному господарстві.

В умовах сьогодення у вітчизняному суспільстві дедалі більше стає людей, які не працевлаштувались після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів. Вищі навчальні заклади готують фахівців, які не можуть сьогодні знайти собі роботу і переходять у ранг безробітних. Така ситуація призводить до неефективного витрачання як бюджетних, так і приватних коштів, які спрямовувалися на підготовку непотрібних фахівців, а з іншого боку – роботодавці недоотримують потрібних висококваліфікованих фахівців.

Сьогодні доводиться констатувати, що спеціалістів з вищою освітою дедалі більше, а кваліфікованих кадрів бракує. Випускники шкіл, керуючись сучасними тенденціями та стереотипами, вступають до вищих навчальних закладів на так звані «престижні» спеціальності, а згодом не можуть знайти роботу за ними. При цьому в країні загострюється потреба у працівниках з інших напрямів. Тобто посилюється ситуація дисбалансу між попитом на освіту та її пропозицією – випускники вищих навчальних закладів не можуть працевлаштуватися, що збільшує рівень безробіття, або працюють не за спеціальністю. Відтак абітурієнти повинні відповідально ставитись до вибору майбутньої професії.

Вибір професії – один з головних життєвих виборів, здійснений людиною в юному віці, оскільки, обираючи професію, вона обирає і спосіб життя. Стадія вибору повинна завершитися оформленням реалістичного і досить чіткого уявлення про ту професійну спільноту, в яку зростаюча людина в майбутньому включиться себе.

Кількість професій в наші дні вимірюється п'ятизначним числом, а їх світ являє собою рухливу картину. За даними дослідників, старшокласники можуть назвати в середньому лише 20–26 професій. Вивчення мотивів вибору професії школярами свідчить, що значну роль у цьому відіграють поради оточуючих (25 % потенційних абітурієнтів обирають професію під впливом друга, який здається більш самостійним, 17 % – за порадою батьків, 9 % – під впливом засобів масової інформації); ще 9 % керуються малозначними чинниками, наприклад, близькістю ВНЗ до будинку, і лише 40 % підлітків обирають професію, орієнтуючись на зміст діяльності. Однак важливо наголосити, що професійні наміри виявляються більш стійкими, а оволодіння діяльністю проходить швидше й ефективніше, якщо головною причиною вибору професії є орієнтація на зміст майбутньої діяльності.

В умовах незалежної України серед молоді вже склався певний поділ спеціальностей на «престижні», «непрестижні» та ті, які абітурієнти обирають під впливом батьків. Найчастіше до тих, що є престижними, відносять такі як юрист, економіст, журналіст, IT-спеціаліст, дизайнер тощо.

У свідомості українців залишається стереотип середини дев'яностих років минулого століття щодо професій «престижного» кола: робота там є легкою, але за неї платять добре. Проте це не відповідає дійсності. Очевидно, що високу плату за працю отримують тільки справжні професіонали. Роботодавець потребує спеціаліста, який професійно, відповідально виконуватиме свою роботу і працюватиме на результат; спеціаліста, який має потенціал і здатність навчатись. Охочих просто отримувати гроші багато, а успішних, досвідчених спеціалістів майже немає.

Тож, на жаль, сьогодні на вибір абітурієнтів зовнішні фактори впливають більшою мірою, ніж власні здібності, і тим більше, ніж потреби ринку праці. Часто така ситуація спостерігається тоді, коли молода людина не дуже добре знає свої суб'єктивно виражені здібності і їй доводиться опиратись на інші показники, а саме: на рівень заробітної плати, яку отримують люди певної професії, імідж установи та/або безпосередньо престижність професії, не кажучи вже про вплив батьків, вчителів та друзів. Саме тому в сучасних умовах дедалі більшого значення набуває популяризація дефіцитних професій, а також проведення профорієнтаційних робіт з потенційними абітурієнтами.

Вибір професії впливає на подальше життя, можливість самореалізації та задоволення, яке людина отримуватиме чи не отримуватиме від своєї роботи. А оскільки дорослі люди більшу частину свого активного життя проводять саме на роботі, то важливістю її визначення із самого початку не можна нехтувати.

До молодих спеціалістів у сучасних умовах ринку висуваються такі вимоги, серед яких: високий рівень теоретичної підготовки, сформований рівень соціальної зрілості, висока професійна ефективність у ситуаціях невизначеності, швидка адаптація до умов робочого середовища, що постійно змінюється, готовність до початку власної кар'єри в компанії з відносно низької посадової ланки.

Отже, з огляду на вищезазначене, слід підкреслити, що в умовах сьогодення освіта повинна бути якісною, працівник повинен постійно

розвиватись та самовдосконалюватись, аби роботодавець був впевнений в його компетентності та професіоналізмі. Важливо, щоб початок професійного шляху випускника навчального закладу почався успішно, адже у наш час без досвіду роботи працевлаштування виявляється доволі проблематичним.

Поряд із цим слід зауважити, що, хоча освіту та професійну підготовку вважають визначальними чинниками у забезпеченні зайнятості молоді, однак на вітчизняному ринку праці проявляються й інші тенденції. З одного боку, молоді зазвичай притаманний вищий освітній рівень порівняно зі старшим поколінням (проте нині почастишали випадки, коли на ринку праці з'являються молоді люди, які не мають не лише професійної, а й закінченої середньої освіти), а з іншого – високий рівень освіти молоді не завжди є запорукою вдалого працевлаштування.

Сучасна вітчизняна вища школа має підготувати молоде покоління, яке б задовольняло виклики сьогодення відповідно до нових соціальних умов.

Аналізуючи ж потреби молодого покоління українців у подальшому навчанні, доводиться констатувати велику кількість випадкових рішень щодо вибору майбутнього фаху. Про це свідчить широка практика подання абітурієнтами одночасно кількох заяв на вступ до різних навчальних закладів і на кардинально різні спеціальності. Це свідчить про невизначеність вибору та розрахунок на те, що до якогось вищого навчального закладу просто пощастить вступити.

На жаль, реалії сьогодення доводять, що нині деяким студентам притаманне не прагнення знань, а бажання відповідати сучасним вимогам до «атрибутів» молоді людини, яка починає своє життя у «дорослому» суспільстві. У сімнадцять років не кожен може розібратися в самому собі – чого прагне, які знання хоче здобути? Значній частині молоді властивий певний інфантилізм, а також орієнтація не на здобуття конкретної спеціальності, робота за якою надалі має задовольнити матеріальні та духовні потреби особистості, а лише на формальне отримання диплома про вищу освіту.

Нині, через вище згадувані обставини, освіта набула формального характеру, сьогодні її здобувають переважно не заради знань, а задля отримання переваг на ринку праці, престижної посади чи високооплачуваної роботи. Адже без диплома державного зразка людину зазвичай не визнають професіоналом.

Таким чином, виходячи із сучасних реалій ситуації на вітчизняному ринку освітніх послуг, можна визначити бар'єри, що стоять на заваді здобуття якісної освіти.

В Україні вищих навчальних закладів кілька сотень. З цих позицій ми можемо змагатися з будь-якою країною Європи. Проте підготовлених цими вищими навчальними закладами висококласних спеціалістів державі бракує. Інформаційне суспільство невпинно продукує нові вимоги до кількості й якості робочої сили, однак це не завжди корелює з реальним станом освітянських справ. Тож, як результат, майбутні «фахівці» сучасних ВНЗ не завжди стають затребуваними на ринку праці.

У даному контексті важливо зазначити, що в умовах сьогодення на українському ринку праці є затребуваними представники технічних професій середньої та нижчої ланки і технічних спеціальностей взагалі, однак відповідний профіль навчання слабо популяризується і залишається недостатньо привабливим для молоді, оскільки не тільки потребує більш тривалого і складного навчання, а й не відповідає сучасним уявленням про престиж роботи й комфортні умови життя. Найбільша потреба вітчизняного ринку праці – кваліфіковані робітники з інструментом. Але ці професії є не дуже привабливими та популярними серед молоді через невисокий рівень заробітної плати, несвоєчасність її виплати, непрості умови праці, що стають причиною не тільки звільнення працівників, а й неможливості заповнення вакансій у майбутньому.

Відтак для розв'язання окреслених проблем потрібно на державному рівні розробити дієві заходи, які активізували б співпрацю потенційних роботодавців із навчальними закладами. Вочевидь, це сприятиме підготовці фахівців для різних видів трудової діяльності відповідно до потреб ринку і стримуватиме продукування чергового поповнення армії безробітних. Важливо, щоб суспільство змінило ставлення до моди на деякі професії – юристів, економістів, дипломатів, політологів, яких стає дедалі важче працевлаштувати. Виявляється, що не тільки молоді люди даремно витратили стільки часу й зусиль, бо опанована професія не має попиту на ринку праці, а й держава марно витрачала кошти на навчання таких спеціалістів. Постає потреба у зобов'язанні навчальних закладів забезпечувати випускникам перше робоче місце, але не декларативно, як це трапляється сьогодні, та встановлення на підприємствах квоти для молоді. Крім того, доцільним є повернення до практики зарахування років навчання випускникам вищих навчальних закладів як трудового стажу з відповідними записами у трудовій книжці, адже у зв'язку з пенсійною реформою вік виходу на заслужений відпочинок збільшено, що не сприяє омолодженню кадрів та призводить до зростання безробіття у молодіжному середовищі.

Отже, існуюча у системі української освіти ситуація викликає велике занепокоєння, оскільки якість підготовки фахівців не дає змоги виконати замовлення сучасного суспільства у забезпеченні ринку праці прогресивними фахівцями. Зазначені тенденції значно ускладнюють соціально-психологічну адаптацію молоді, зокрема до трудової діяльності. Тому гострої актуальності набуває питання правильної професійної орієнтації, яка виступає етапом психологічної та практичної підготовки особистості до трудової діяльності.

Професійна орієнтація – це система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння абітурієнтами знань про соціально-економічні та психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них умінь аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку.

Завдання профорієнтації полягає в ознайомленні абітурієнтів із професіями та правилами їх вибору, вихованні спрямованості на самопізнання

як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами щодо набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією, а також забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості.

Компонентами профорієнтаційної роботи є професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація.

Профорієнтаційну роботу здійснюють шкільні учителі всіх навчальних предметів, класні керівники, інші педагогічні працівники, фахівці різних галузей виробництва. Важливу роль у професійній орієнтації школярів відіграють факультативні курси. Багато їх орієнтує старшокласників на конкретну професію і дає їм певний обсяг знань, умінь і навичок з цієї професії. Серед форм профорієнтаційної роботи найефективнішими є екскурсії, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками, вечори, диспути, конференції, класні години, заняття в гуртках.

Переймаючись питаннями якісної підготовки мотиваційно зорієнтованих фахівців, співробітниками Національного університету цивільного захисту України останніми роками здійснюється кропітка робота з потенційними першокурсниками у профорієнтаційному напрямі.

Так, здійснюючи профорієнтаційну роботу, зокрема за напрямками підготовки «Охорона праці» та «Екологія, охорона навколишнього природного середовища та збалансоване природокористування», співробітники кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки у співпраці із педагогами шкіл реалізують такі її компоненти як професійна інформація, професійна консультація.

Професійна інформація – це психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості. Вона дає майбутнім абітурієнтам змогу ознайомитися з різними професіями, з пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії висувають до людини, а також з тим, де ними можна оволодіти. Завдяки цьому школярі намагаються аналізувати свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами обговорюваних професій, до яких вони (не) мають інтересу і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці.

Професійна консультація - надання особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямів і засобів професійного самовизначення. Вона має на меті й навчання потенційних абітурієнтів прийомам самооцінки своїх якостей, з метою з'ясування їх відповідності вимогам професії. Мріючи про певну професію, школярі повинні водночас замислюватися, чи справді вони здатні до такої роботи. Для відповіді на це питання вони мають знати вимоги професії до людини, яка її обрала.

Для ефективного інформування старшокласників про професії, за якими здійснюється підготовка, співробітниками кафедри використовуються

професіограми фахівців з охорони праці та екологічної безпеки, передбачаючи розкриття наступних питань: Як називається робота, у чому її суть (назва роботи, спеціальності, професії, посади, можливі робочі місця, опис істотних характеристик і видових особливостей праці)? Яка ефективність і мета роботи? Що є предметом праці? У який спосіб виконується робота? На основі чого вона здійснюється? Які критерії оцінки результатів праці? Яка кваліфікація потрібна для роботи? За допомогою яких засобів виконується робота? В яких умовах виконується робота? Яка організація праці? Яка інтенсивність праці? Які моменти небезпеки та відповідальності трапляються у процесі роботи? Яку вигоду дає робота працівникові (зарплата, премія, пільги, моральне задоволення, суспільне визнання)? Які вимоги й обмеження є характерними саме для цієї роботи?

Аналогічні консультації надаються співробітниками кафедри і батькам учнів (під час Днів відкритих дверей в НУЦЗУ та особистих зустрічей на кафедрі), щоб вони серйозніше підходили до обрання майбутньої професії дітьми, мотиваційно допомагаючи їм у цьому.

Роз'яснювальна робота серед молодих людей, які повинні усвідомлювати необхідність роботи над собою задля подолання певних недоліків, досягнення професійної майстерності є важливою і на етапі професійного відбору. Професійний відбір є системою роботи, спрямованою на надання допомоги абітурієнту у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування. Здійснюють його саме навчальні заклади, висуваючи до вступників конкретні вимоги, або установи, які приймають випускників на роботу.

У даному напрямі співробітниками кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України також ведеться змістовна робота, яка виявляється у досягненні домовленостей з об'єктами майбутньої професійної діяльності випускників як виробничого, так і управлінського характеру, з метою надання уявлень майбутнім фахівцям про реальні виміри та особливості обраної для професійної діяльності сфери.

На стадії оволодіння студентами обраною професією робота кафедри спрямовується також на професійну адаптацію – процес пристосування особистості до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності. Ознаками професійної адаптації і, як результат діяльності кафедри у даному контексті, є збереження і розвиток здібностей і схильностей студентства до обраної професійної діяльності, узгодженість суспільної та особистої мотивації до праці, яка залежить від її змісту, впливу сім'ї та виробничого оточення.

Оскільки професійна адаптація відбувається разом із суспільною адаптацією особистості, можна вважати, що, реалізуючись в тому числі й у даному напрямі, діяльність кафедри сприяє соціалізації своїх студентів-вихованців.

З огляду на вищезазначене зауважимо, що соціальне замовлення в освіті є механізмом реалізації соціальної необхідності як форми відбиття загальних закономірних зв'язків, внутрішньо стійких, повторюваних, які забезпечують перетворення можливості в дійсність і регулюють спрямованість освітньої діяльності на рішення першочергових пріоритетних суспільних проблем. Необхідність у постановці тих або інших цілей діяльності у сфері освіти викликається головними причинами соціально-історичного процесу, характеризується достатньою визначеністю і є підготовленою всім ходом розвитку соціуму.

Соціальне замовлення в освіті – це практично усвідомлена, теоретично сформульована з урахуванням ідеологічної спрямованості офіційної державної політики об'єктивна необхідність у певних масштабах і якісних параметрах результатів освітньої діяльності. Просте декларування соціального замовлення не здатне викликати принципові зміни у практиці освіти. Усвідомлення нових вимог до освіти з боку соціальної реальності, яка змінюється, відбувається у процесі їх пошуку соціальними суб'єктами.

Соціальні перетворення останніх років призвели до руйнування усталених регулюючих та детермінуючих параметрів суспільного буття, і найбільш вразливою соціальною групою в умовах кризи виявилась молодь.

Тенденції сучасної соціальної дійсності відбиті, по-перше, у появі нового розподілу на ринку праці - на дипломованих і кваліфікованих працівників; традиційний же взаємозв'язок соціального статусу й рівня диплому нерідко розпадається. Працедавці надають перевагу кваліфікації, і цілком можна припустити, що залежність заробітної плати від диплому в майбутньому буде зменшуватися. Сучасні темпи розвитку виробництва й терміни підготовки кадрів настільки не відповідають один одному, що більшість випускників коледжів, університетів при найманні на роботу змушені проходити перепідготовку. Тобто вартість підготовки фахівця значно збільшується. Гнучкі технології і створені на їх базі виробництва розвиваються дуже швидко, тому процес перекваліфікації стає майже нескінченним. По-друге, якщо раніше виробнича сфера й економіка на невідповідність між результатами освіти й попитом на ринку праці реагували безробіттям, то тепер до неї додалася ще одна проблема – за величезної кількості непрацевлаштованих наявність нестачі кадрів необхідної кваліфікації (висококваліфікованих фахівців) і необхідності їхньої підготовки.

Зазначені тенденції значно ускладнюють соціально-психологічну адаптацію молоді, зокрема до трудової діяльності. Моральне ж задоволення, позитивну самооцінку, високу продуктивність праці, якість продукції зумовлює лише правильний вибір професії. Він є точкою, в якій сходяться інтереси особистості та суспільства, поєднання особистих і загальних інтересів.

Проте слід пам'ятати, що під час орієнтації абітурієнтів на конкретну професію можливі такі помилки як поділ професій на «престижні» й «непрестижні»; ототожнення навчального предмета із професією; перенесення ставлення до людини - представника професії на саму професію; вибір професії під чийсь впливом; застарілі уявлення про характер праці у сфері

матеріального виробництва. Успішність же професійного самовизначення старшокласників залежить від сформованості їх ціннісної орієнтації, життєвих ідеалів у професійній сфері.

Тож правильно організована багатоступенева та різнокомпонентна професійна орієнтація потенційних абітурієнтів, будучи суттєвим етапом психологічної та практичної підготовки особистості до трудової діяльності, дозволить виконати замовлення сучасного суспільства у забезпеченні ринку праці прогресивними фахівцями.

Шиленко Є.О., заступник начальника Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Донецької області

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА ОБЛАСНИХ КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ

Однією з форм роботи із сучасними інформаційними технологіями є використання мультимедійних засобів навчання (мультимедійних презентацій). Презентації – важливий і надзвичайно корисний метод навчально-виховної діяльності, оскільки викладач може не тільки продемонструвати змістовний матеріал, що вивчається в даній темі, а й формувати певну логіку мислення, оскільки усі презентації будуються за однією і тією ж логічною схемою.

Мультимедіа – це створення умов з організації роботи шляхом сполучення навчального матеріалу й забезпечення його успішного сприйняття при підключенні різних видів пам'яті: зорової, слухової, емоційної тощо.

Відомо (дослідження інституту Євролінгвіст, Голландія), що більшість людей запам'ятовують 5% почутого і 20% побаченого. Одночасне використання аудіо- і відеоінформації підвищує запам'ятовування до 40–50%.

При застосуванні мультимедійних технологій на занятті ми маємо дві основні переваги – якісну й кількісну. Якісно нові можливості є очевидними, якщо порівняти словесні описи з безпосереднім аудіовізуальним уявленням. Кількісні переваги виражаються в тому, що мультимедіа середовище багато вище за інформаційною щільністю. Дійсно, одна сторінка тексту, як відомо, містить близько 2 Кбайт інформації. Викладач вимовляє цей текст приблизно впродовж 1-2 хвилин. За ту ж хвилину повноекранне відео приносить близько 1,2 Гбайт інформації. От чому краще «один раз побачити, ніж сто разів почути».

Мультимедіа програми представляють інформацію в різних формах і тим самим роблять процес навчання ефективнішим. Економія часу, необхідного для вивчення конкретного матеріалу, у середньому становить 30%, а набуті знання зберігаються в пам'яті значно довше. Структурна компоновка мультимедійної презентації із застосуванням гіпертекстових посилань розвиває системне, аналітичне мислення. Крім того, за допомогою презентації можна

використовувати різноманітні форми організації пізнавальної діяльності: фронтальну, групову, індивідуальну.

Електронні презентації можна розглядати як дидактичний засіб навчання, а мультимедійний проектор або інтерактивну дошку – як технічні засоби, що дозволяють показ презентації в навчальній аудиторії. Електронну презентацію можна віднести до електронних навчальних посібників, але тільки із застереженням: електронні навчальні посібники розглядаються як самостійні засоби навчання, а презентація – як допоміжний, що використовується викладачем на занятті і потребує його коментарів та доповнень.

Під електронною презентацією ми розуміємо логічно пов'язану послідовність слайдів, об'єднану однією тематикою та загальними принципами оформлення.

Розробка презентацій до заняття сприяє реалізації таких завдань процесу навчання:

1. Зміна форм навчання й видів діяльності в рамках одного заняття;
2. Супровід заняття ілюстративним матеріалом;
3. Організація інтерактивних форм контролю знань, умінь і навичок.

Використання презентацій на занятті так само сприяє:

- ефективному управлінню увагою слухача на занятті;
- підвищує мотивацію слухачів за рахунок збереження потреби у здобутті нових знань;
- дозволяє подолати пасивний спосіб передачі слухачам готових знань;
- підтримує інтерес слухачів до навчання, оволодіння фундаментальними і прикладними знаннями.

Таким чином, комп'ютерна підтримка занять на обласних курсах дозволяє вивести сучасне заняття на якісно новий рівень, підвищити статус слухача.

Кожна презентація – це відкрита дидактична одиниця, яка складається із певної кількості слайдів, яку викладач може використовувати в заданому вигляді або відредагувати відповідно до своєї мети. Можна змінити стиль оформлення, додати або зменшити кількість слайдів, редагувати тексти та ілюстрації. Вносити ті чи інші зміни до презентації можуть і слухачі, тобто можна використовувати редагування слайдів як додаткове творче завдання для особливо обдарованих слухачів які мають вдома комп'ютер і які в час самостійної роботи роблять спроби самостійно створювати власні презентації. Особливо це стосується слухачів обласних курсів, що працюють у галузі освіти.

У першу чергу, презентації на занятті служать для пояснення нового матеріалу. У той же час їх можна також використовувати і при повторенні, систематизації знань, закріпленні вивченого матеріалу. Презентації можуть використовуватися і при підведенні підсумків роботи на занятті, і при контролі знань у формі усного опитування.

Презентації мають наочну виразність, є прекрасним дидактичним та мотиваційним засобом, що сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. При їх систематичному використанні зростає (збільшується)

продуктивність навчання. Ключові ідеї кожної теми курсу в презентаціях містяться в систематизованому вигляді. У такій формі зміст кожної теми представлено коротко й наочно. При вивченні нового матеріалу вони супроводжують, ілюструють розповідь викладача, спонукають слухачів до діалогу.

Використання презентацій збагачує заняття, робить його цікавим і незабутнім. Такий супровід дозволяє тим, хто навчається, отримувати інформацію не тільки на слух, а й візуально. Отже, розуміння досягається не лише за допомогою усного слова, але й зорового образу, певних звукових ефектів. Таке використання одночасно декількох каналів сприйняття інформації підсилює навчальний ефект. Крім того, разом із забезпеченням наочності презентація допомагає впорядкувати знання слухачів. Слухачам наочно демонструється логічна послідовність викладу, ключові поняття та їх взаємозв'язки. Форма використання презентації на занятті може бути обрана викладачем залежно від існуючих умов. Найпоширенішою є фронтальна форма, коли викладач ілюструє матеріал слайдами на екрані за допомогою мультимедійного проектора. Таким чином, презентація допомагає організувати пояснення нового матеріалу в різних формах: розповіді, евристичної бесіди, діалогу, вирішення проблемних ситуацій та ін.

Хочеться зауважити, що презентації не є електронною версією підручника для самостійного читання або навчальною програмою. У них мало слів, і вони орієнтовані на коментар викладача. Але є форма роботи, коли працюють із презентацією в комп'ютерному класі індивідуально за ПК і яка передбачає дотримання ряду умов: по-перше, відповідність складності теми можливостям слухачів; по-друге, необхідна забезпечена належним чином мотивація слухачів перед роботою із презентацією, щоб вони розуміли, для чого це потрібно.

Викладачем повинні бути чітко поставлені питання, відповіді на які слухачі в ході перегляду презентації мають знайти. Після такого перегляду важливо отримати відповіді слухачів на поставлені питання, перевірити ступінь розуміння матеріалу презентації і, якщо є потреба, повернутися до окремих слайдів, зміст яких слід прокоментувати або пояснити. Така форма як самостійна робота із презентацією в індивідуальному режимі є найбільш вдалою при повторенні матеріалу, коли необхідно актуалізувати наявні за темою знання. При повторенні й закріпленні можна попросити слухачів самих прокоментувати той чи інший слайд, розкрити суть продемонстрованого поняття, пояснити взаємозв'язок та зміст об'єктів, представлених на слайдах презентації.

В основу розробки презентації покладено багатофункціональність, тобто можливість використання на різних видах занять або його етапах: по-перше, як ілюстративний матеріал при вивченні нової теми; по-друге, як узагальнюючий матеріал при підготовці до самостійної або контрольної роботи; по-третє, як матеріал для самостійного вибіркового повторення слухачів. Презентацію можна використовувати при усному опитуванні слухачів на початку або в кінці занять. Викладач визначає обсяг матеріалу (кількість слайдів), які необхідно

використовувати на даному занятті. Передбачено можливість редагування презентації. Педагог, відповідно до своїх завдань, може додати або видалити які-небудь об'єкти або слайди, створити й доповнити новими, може використовувати ідею для самостійного створення презентації, в разі потреби.

Широке впровадження інформаційних технологій (ІТ) дозволить систематизувати робочі навчальні програми, розробляти інформаційні й навчально-методичні матеріали, орієнтовані на ІТ, організувати навчально-технічні бази даних для оволодіння ІТ, розробляти комплексні методики навчання за сучасними інформаційними технологіями. Світова мережа Internet надає новий підхід для створення й розповсюдження навчальних програмних продуктів. Електронні підручники повинні використовуватися в різноманітних формах навчання.

Мультимедійні комплекси дозволяють без додаткових витрат на програмування створювати електронні навчальні засоби, використовувати елементи нових інформаційних технологій, можливості світових бібліотек, навчальних і тестових програмних продуктів, призначених для інформаційної, довідкової та методичної підтримки навчального процесу.

У рамках навчально-методичного центру з'являється можливість створювати базу даних, розробляти та представляти на конкурсах авторські роботи та методичні матеріали, тиражувати друковану продукцію в рамках навчального закладу, підвищувати авторитет обласних курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів.

Висновок: метою підвищення кваліфікації є оновлення теоретичних і практичних знань спеціалістів у зв'язку з підвищенням вимог до рівня кваліфікації і необхідністю опанування сучасними методами вирішення професійних завдань. Тільки застосовуючи сучасні методики та технології навчання можна успішно виконувати завдання щодо навчання слухачів обласних курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів основам управління у сфері цивільного захисту, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.